№ 192 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՈԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 2 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ № 192

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 228.

ՄՇԱԿ
(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Սեպտեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 4 րուբլի։

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK». Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏԸ

յայտարարում է սրանով արքունական հողային տուրքեր և հարկեր վճարողներին, որ յիշեալ հարկերի որոշումը 1909—1911 թ. թ. Թիֆլիսի նահանգի գաւառական և Զաքաթալեան շրջանի վարչութիւններում արդէն վերջացած է և հարկատուներին ուղարկված են յայտարարութիւններ որոշված հարկերի մասին։
Վարչութիւններում որոշված հարկերի և տուրքերի դէմ՝ հարկատուները կարող են համաձայն ֆինանսների մինիստրի հրահանգի 47-րդ յօդ., ներկայացնել՝ մինչև հոկտեմբերի 1-ը ներկայ 1909 թ.՝ բողոքներ իրանց ենթադրեալ վարչութիւններում։
Գիւղական հասարակութիւններից կամ գիւղերից բողոքներ կարելի է տալ այն անձնաւորութեան ձեռամբ, որը ընտրված է ամբողջ գիւղի կողմից։
(ա.) 894. 1—1

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ
ՎԱՌ. ՍՄԲԱՏԵԱՆՑԻ
Պատրաստվում են երկսեռ աշակերտներ բոլոր միջնակարգ (և Ներսիսեան, Յովնանեան, Գայիանեան) դպրոցներ ընդունվելու։ Ա[illegible] (выжиганіе) [illegible] (плетеніе корзинъ) [illegible] № 13. [illegible] 888. 4—1

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ «ՆՈՐ-ԴՐԱՄԱ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
[illegible] Орбеліановская, д. № 20. [illegible]
(ա) 883. 2—2

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

[illegible] 1874 [illegible]
Լաւ թէ վատ՝ մենք ունէինք ուրեմն որոշ կանոնադրութիւն, իսկ յայտնի է, որ վատ օրէնքը աւելի լաւ է, քան օրէնքի բացակայութիւնը։ Այդ կանոնադրութեամբ թէ հոգևոր իշխանութիւն, թէ հոգաբարձութիւն, թէ մանկավարժական մարմին՝ ամեն մէկը [illegible]
[illegible] 1874 [illegible]
[illegible]
Եւ քաօս միայն կարող էր ստեղծվել այնպիսի մի գործունէութիւնից, երբ մի ձեռքով գրվածը մի ժամ առաջ ջնջվում էր կամովին կամ բռնաբարօրէն միւս ձեռքով մի ժամ յետոյ, երբ միևնոյն օրը երկու իրար հակասական կօնդակներ էին հրատարակվում։ Բայց անցաւ խրիմեանական կօշմարը և, յոյս ունենք, յաւիտեան կանցնէ. եկաւ տեղապահութեան շրջանը և այդ ժամանակ ևս ոչինչ չը կատարվեց։ Ճիշդ է, եղան փորձեր՝ որոշ կարգի տակ դնելու դպրոցների կառավարութիւնը. ստեղծվեցին մի երկու տեղ թեմական խորհուրդներ, բայց դրանք էլ չը կարողացան որևէ կարգ, կանոն մտցնել մեր դպրոցական գործի մէջ։
Ժամանակ է այժմ մշակել, կազմել մի սիստեմատիկ կանոնադրութիւն մեր եկեղեցական-ծխական դպրոցների կառավարութեան համար, գոնէ ժամանակաւոր մի կանոնադրութիւն մինչև հիմնական կանօնադրութեան հրատարակութիւնը, որ կարօտ է երկար ժամանակի և աշխատութեան։
Այդ նկատումով ողջունել պէտք է այն լուրը, որ հաղորդվեց «Մշակում», թէ շուտով էջմիածինը կը հրատարակէ ժամանակաւոր Հրահանգ դպրոցների կառավարութեան համար։
Որքան էլ այդ ժամանակաւոր Հրահանգը հակիրճ լինի կազմված, որքան էլ նա թերութիւններ ունենայ, բայց, ինչպէս ասացինք, աւելի լաւ է փոքր կանօն, քան կանօնի իսպառ բացակայութիւնը։
Հ. Առաքելեան

ԿԱՅՍՐԸ ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼՈՒՄ

Սեվաստօպօլ, 31 օգոստոսի
Կայսերական Պալատի մինիստրի հեռագիրը. «Այսօր Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց դիտել Սեվաստօպօլի զօրաբանակի այն զօրամասերին, որոնք մասնակցում էին օգոստոսի 29-ի զօրահանդէսներին։
«Առ. ժամը 10-ին Նորին Մեծութիւնը Մեծ Իշխան Դմիտրի Պաւլովիչի հետ միասին եկաւ Հիւսիսային կողմը, ուր նաւամատոյցի վրա ընդունեցին քաղաքապետը, շքախմբի անդամները և ուրիշ պաշտօնական անձեր։
«Նորին Մեծութիւնը անցաւ զօրքերի միջով։ Կայսրին ուղեկցում էին Մեծ Իշխան Դմիտրի Պաւլովիչը, Պալատի մինիստրը, զօրքերի հրամանատարը, գեներալ Սախարովը, պալատական կօմենդանտը, Ն. Մ. ֆլիգել-ադիւտանտ Նիլով, գ.-լ. Մօսօլով, ժանդարմների շեֆ Կուրլով, իշխան Տրուբեցկոյ, փ.-ա. Օրլով, իշխան Մեշչերսկի և Դրենտելն և ուրիշ պաշտօնական անձեր։
«Ապա Կայսրը զօրքերը թողեց իր առջևից քայլերթով։ Ամեն մի զօրամասն արժանացաւ ողորմած շնորհակալութեան։
«Բոլոր զօրքերի հրամանատարն էր գ.-մ. Սիվէլնիկովը։
«Ժամը 12-ի սկիզբները Թագաւոր Կայսրը վերադարձաւ «Շտանդարտ», անցնելու ժամանակ զօրքերը աղաղակում էին ցնծալին «ուռաներ»։ (Հ. Գ.)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վիէննա, 31 օգոստոսի
Այստեղ սովորական հակաչեխական կիրակնօրեայ ցոյցերը այս անգամ ընդունեցին լուրջ չափեր։ Չեխերը «Աուգհերգարդօրֆէ» հիւրանոցում ժողով գումարեցին։ Մասնակցողները կրծքներին կրում էին համասլաւօնական ժապաւէններ։ Այստեղ եկան 3000 գերմանացի ցուցարարներ և պահանջեցին հեռացնել չեխերին։ Մերժում ստանալով, նրանք փորձեցին հիւրանոցն ոյժով վերցնել։ Ժանդարմները և ոստիկանութիւնը ցուցարարների դէմ սուրները հանեցին։ Հինգժամեայ պաշարումից և քարկոծումից յետոյ, գերմանացիները վերադարձան Վիէննա, ուր քարուքանդ արին չեխական հիւրանոցը, որի ժամանակ 6 մարդ վիրաւորվեցին։ (Հ. Գ.)

Ստօկհօլմ, 31 օգոստոսի
Կառավարութիւնը վճռեց միջնորդ հանդիսանալ գործարանատէրերի շվեդական միութեան և բանւորների դաշնակցութեան միջև։ Կառավարական միջնորդ նշանակվեց Սեդերհօլմը երեք օգնականներով։ (Հ. Գ.)

Բեռլին, 31 օգոստոսի
Վօլֆին հաղորդում են Լայպցիգից, որ երէկ բացվեց սօցիալ-դեմօկրատական համագումարը։ Մասնակցում են 400 մարդ։ Հիւանդութեան պատճառով Բեբէլը բացակայում է. չեկաւ նաև Էդուարդ Բերնշտէյն։ Համագումարը բացեց Զինգէրը։ Առաջարկութիւն եղաւ օրակարգում մտցնել կուսակցութեան տակտիկայի հարցը, սակայն առաջարկութիւնը յետ վերցվեց։ (Հ. Գ.)

Բուխարեստ, 31 օգոստոսի
Օգ. 28-ին Մօրէնիայի նաւթային հանքերում հրդեհ ծագեց։ Կրակը ընդգրկեց Ստաւրօպօլէօս գիւղը. չորս մարդ ստացան լուրջ խանձուածքներ։ Վնասները միլիօն լէյից անցնում են։ (Հ. Գ.)

Ֆրանսիական օդապարիկի անաջող թռիչք.—Ֆրանսիական զինուորական «Républiqu» օդապարիկը, որը պէտք է մասնակցէր աշնանային զօրախաղերին, կատարելապէս խորտակվեց Նեվէրի մօտ։
Բարձրանալով Պարիզի մօտ առաւօտեան 7 ժամին, օդապարիկը հէնց սկզբից սովոված էր կռուել զօրեղ քամու դէմ և թեթև փչասուածքների պատճառով իջաւ ժամը 11-ին Ֆօնտէնէբլօյից 25 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Արագ կարկատումից յետոյ դիրիժաբլը աջողութեամբ թռաւ համարեա մինչև Նեվէր, ուր նախատեսված էր իջնումը։ Սակայն համարեա նպատակին մօտ, նոր փչասուածքների պատճառով, ստիպված եղաւ ցերեկվայ մօտ 3 ժամին ընդհատել թռիչքը, և երկրորդ անգամ իջնումը անաջող կատարվեց։ Օդապարիկը դիպաւ ծառին, և նրա թաղանթը կատարելապէս պատառոտվեց։ Այլևս թռիչքը շարունակել անկարելի էր, և օդապարիկը ուղարկվեց Պարիզ հիմնաւորապէս կարկատելու համար։ Գերմանական մամուլի մեծամասնութիւնը չարախնդացութեամբ է շեշտում ֆրանսիական օդապարիկի այդ անաջողութիւնը։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թեհրան, 31 օգոստոսի
Կառավարական մասնաժողովը վերացվեց խորհրդակցական մարմնի՝ մինիստրների կաբինէտին կից։ (Հ. Գ.)

Թեհրան, 24 օգոստոսի
Արդարադատութեան մինիստրը յանձնաժողով կազմեց այն հիմնական օրէնքները մշակելու համար, որոնք պէտք է առաջարկվեն մեջլիսին։
Երէկ Թեհրան ժամանեց Թիւրքաց դեսպանը։ Նրան շատ փառաւոր հանդիսով դիմաւորեցին քաղաքից 14 վերստ հեռաւորութեան վրա։ Դիմաւորմանը մասնակցեցին հոգևորականութիւնը, պետութիւնների ներկայացուցիչները և Թեհրանի ոստիկանապետ Եփրեմը։ Դեսպանն այցելեց շահին։ Պալատի առաջ դեսպանին հսկայական օվացիաներ սարքեցին։ Նա ճառ արտասանեց, որի մէջ շնորհաւորեց ժողովրդին նրա յաղթութիւնը և յայտնեց իր հաւատը Պարսկաստանի վերածնութեան առիթով։
Ղազվինի նահանգապետը արձակվեց պաշտօնից որպէս խիստ թոյլ կառավարիչ, որից օգուտ էին քաղում օտար պետութիւնների դիւանագէտները։ («Р. Сл.»)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պոլիս, 31 օգոստոսի
Զիդդայից տեղեկացնում են, որ Եմէնում, Սանաայի մօտերը, արաբները մեծ յաղթութիւն տարան թիւրքերի վրա։ (Հ. Գ.)

Կ. Պոլիս, 1 սեպտեմբերի
Նշանակվեց մի յանձնաժողով Ադա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ(*)

1906 թ. [illegible]
[illegible]
ման համար և ինչ կարելի էր ձեռք բերել։
Երկրի օրէնսդրութիւնն անցնում է ժողովրդի տարբեր դասերից ընտրված ներկայացուցչական ժողովի՝ մեջլիսի ձեռքը։
Վերանում է ամբողջովին կապալային սիստեմը։
Կանունը-Էսասին ազատում է բուրժուազիայի սեփականութիւնը ընչաքաղց ֆէօդալների յափշտակութիւններից ու դնում այն ապահով հիմունքների վրա։ «Ամեն մի անհատի կեանքը, գոյքը, բնակարանը, պատիւը ամեն տեսակ բռնութիւններից պահպանված և պաշտպանված է և ամեն ոք ազատ ու հանգիստ կը թողնվի, բացի երկրի օրէնքով որոշած դէպքերում, համաձայն օրէնքների տրամադրութեան»։ (Տես Կանունը-Էսասի, հայերէն թարգմանութիւն, երես 6, § 9)։
«Ոչ մի կալուած կալուածատիրոջ ձեռքից հանել չէ կարելի, բացի այն դէպքում, երբ Շահի օրէնքը կը թոյլատրէ, և դա էլ այն ժամանակ, երբ կալուածքի ճիշդ արժէքը որոշված և վճարված կը լինի»։ (Նոյնը, երես 7, § 15)։
Հիմնական փոփոխութիւն են կրում երկրի դատաստանական հիմնարկութիւնները և ազատվում հաքիմների ու քարգուզարների քմահաճոյքից։ «Բացի ոճիր և ծանր յանցանքներ գործված դէպքում, ոչ ոքի անմիջապէս ձերբակալել չէ կարելի. այդ կարող է լինել միայն այն ժամանակ, երբ, օրէնքի համաձայն, արդարութեան դատարանի նախագահը գրաւոր հրաման տայ, և այդ դէպքում էլ պէտք է որ յանցաւորի մեղքը անմիջապէս, կամ գոնէ 24 ժամվայ ընթացքում, իրան իմաց տրվի»։ (Նոյնը, եր. 6, § 10)։
«Քաղաքական դատարանները նշանակվում են օրինաց տրամադրութեան համաձայն. ոչ ոք ոչ մի անունով չէ կարող օրէնքների որոշման հակառակ դատ կազմել»։ (Նոյնը, եր. 22, § 73)։ «Դատարանների կայացրած վճիռները պիտի լինեն ապացուցված, պարզաբանված և օրինաց յօդուածների վրա հիմնված» և այլն։ (Նոյնը, եր. 24, § 78)։
Կապալը ընդմիշտ վերանում է դատաստանական հիմնարկութիւններից և պաշտօնեաներին նշանակվում է ռոճիկ. «Օրէնքը պիտի նշանակէ արդարութեան դատարանի անդամների ռոճիկը»։ (Նոյնը, եր. 25, § 84)։
Վերանում են փէշքաշներն ու ամեն ձևի պարտադիր նուէրները։ «Բացի այն դէպքում, երբ օրէնքը բացայայտ կերպով բացառութիւն է անում, ոչ մի անունով և ոչ մի բան ժողովրդից չէ պահանջվում։ Պահանջվում է միմիայն տէրութեան նահանգային, գաւառային և քաղաքային հարկը»։ (Նոյնը, եր. 28, § 99)։ «Ոչ մի նուէր և ընծայ պետութեան գանձարանին հաւաքելու չէ տրվում բացի այն ժամանակ, երբ օրէնքը թոյլատրում է»։ (Նոյնը, եր. 28, § 100)։
Սկզբում ինքնիշխան մինիստրները այժմ ենթարկվում են պատասխանատւութեան իրանց գործողութիւնների համար, ինչպէս ազգային ժողովի (մեջլիս), նոյնպէս և սենատի առաջ։ «Մինիստրները բացի այն, որ անհատաբար պատասխանատու են իրանց մինիստրական մասնաւոր գործերի համար, նոյնպէս ընդհանուր գործերի վերաբերմամբ պատասխանատու են երկու ժողովների առաջ և երաշխաւոր են գործողութեանց»։ (Նոյնը, եր. 19, § 61)։ Նրանց ամեն մի կամայական գործողութեան առաջն առնվում է։ «Մինիստրները չեն կարող, փադիշահի բերանացի կամ գրաւոր հրամանները ձեռքներում փաստ ունենալով, ազատվել իրանց պատասխանատւութիւնից»։ (Նոյնը, եր. 20, § 64)։ Իսկ սկզբում ժողովրդի համար անմատչելի մինիստրներն այժմ ենթարկվում են պատժի ժողովրդի կողմից. «Ազգային ժողովը կամ սենատը կարող են մինիստրներին պատասխանատւութեան կամ դատի ենթարկել»։ «Մինիստրների պատասխանատւութիւնը և նրանց վերաբերեալ պատիժը պիտի որոշէ օրէնքը»։ «Մի դէպքում, երբ ազգային ժողովը կամ սենատը միաձայն դժգոհութիւն յայտնեն մինիստրական մարմնից կամ մի մինիստրից, այդ մարմինը կամ մինիստրը պաշտօնանկ են լինում»։ (Նոյնը, եր. 20—21, § 65, 66 և 67)։
Ստորին պալատից (մեջլիս) բացի, գոյութիւն ունի նաև, համաձայն եւրօպական սահմանադրական սովորութեան, վերին պալատ՝ սենատ, բայց սահմանափակ իրա-

*) Տես «Մշակ» № 184.

[illegible]

... Ադանայի դէպքերի ժամանակ սպանված են 17,600 հայ, 1900 խոլամ և 99 յոյն:

Վիեննա.—Սալօնիկից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, այս օրերս կը գայ Ալլատինի պալատը՝ Աբդիւլ-Համիդի մօտ մի գերմանացի մասնագէտ-բժիշկ, քննելու նախկին սուլթանին և որոշելու համար, թէ խելապէս նա քաղցկեղ ունի՞ ստամոքսի մէջ:

Աբդիւլ-Համիդը միջնորդութիւն յարուցեց Կ. Պոլսում, որ թոյլ տան իրան տեղափոխվել Մարմարա ծովի ափի մի որևէ կէտում, որովհետև Սալօնիկի կլիման նրա համար անտանելի է:

Կառավարութիւնը հնարաւոր չը գտաւ յարգել այդ միջնորդութիւնը իր իշխանութեամբ և որոշեց ներկայացնել սուլթանի խնդիրը պարլամենտի վճռին, երբ նա կը գումարվի:

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պօլիս, 20 օգոստոս

Ուսէօրեայ բացակայութենէ մը ետքը, մայրաքաղաք դարձած, հրապարակի վրայ կը գտնեմ Նորատունկեան հարցը բաւական տաք միտքերու վրայ: Թիւրք տիկիններ, կասկածելով որ գուցէ Ջանիդ-բէյ դատաստանի մէջ կորսնցնէ իր դատը և, ստիպուելով վճարելու 1000 ոսկիի տուգանք մը, «Թանին» թերթը փաստուի, այդ բարեզգաց թրքուհիները, սկսած են հանգանակութիւնով մը օժանդակել «Թանին» խմբագրապետին, ի հարկին խոստանալով ծախու հանել նոյն իսկ իրենց գոհարեղէնները: Այդ շարժման գլուխը կը գտնուի Զիւղէյզա անունով սելանիկցի տիկին մը:

«Թանին» խմբագրապետը շատ երջանիկ ըլլալու է անշուշտ՝ շրջապատուած ըլլալով բարեկիրթ, բարեզգաց տիկիններէ, որոնք, հայրենիքի օգտին այդքան նախանձախնդիր, որպէս զի լաւ թերթ մը իր նիւթական դիրքը չկորսնցնէ, ապետական ծեսով մը հրապարակ կուգան:

Ո՞ւր էին այդ փափկանուշ թրքուհիները, երբ, եթէ ոչ-ազգակից, գոնէ իրենց սեռակից տիկիններ ու նորատի աղջիկներ, խալամ խուժանի վայրագութեանը, խժդժութեանը մատնուած, կը կորսնցնէին ամեն բան. ինչո՞ւ գթութեան շարժում մը, բողոքի աղաղակ մը, նիւթական օժանդակութեան քայլ մը չըրին: Կերևի թէ թղթի կտորի մը, անհատի մը նիւթական կորուստի վախը աւելի կշռած ըլլայ մեր սելանիկցի գեղունի քնքոյշ սիրտերու վրայ:

Թրքուհիներու այդ շարժումը, ինքնին այնքան քննադատելի, շատ հաճելի եղած է թիւրքերու, և, ինչ որ կրնար գուշակուիլ, մեծ խայծ մըն է հիմա ազգայնամոլութեան:

Նոյնքան քննադատելի կը գտնեմ Նորատունկեանի 1000 ոսկի կանխաւոր խոստումը՝ նուաստորմի հանգանակութեան: Առաջին օրուընէ իսկ տեսակ մը հրապարակային կաշառք թուեցաւ անկողմնակալ միտքերու: Անշուշտ բոլորովին տարբեր բան մը կըլլար, եթէ դատը ի նպաստ Նորատունկեանի վճռուելէ, 1000 ոսկին գանձուելէ ետքը՝ ինք, մինիստր Նորատունկեանը, հետևեալ օրը, այդ ստացուած գումարը կը յատկացնէր հանրային հանգանակութեան մը կամ հաստատութեան մը:

Ինչ որ է. ազդեցութիւնները ծնունդ տուին ուրիշ ազդեցութեանց, և այսօր Նորատունկեան, զգալով իր կանխաւոր խոստումին անպատեհութիւնը, լռածին նայելով, հրաժարած է 1000 ոսկի պահանջքէ մը, որ կրնար ժխտուիլ դատական տարբեր տեսակէտներով: Թիւրքը կըսէ առակաբար. «Իցի՛ւ թէ գեաուրին վերջին խելքը ունենայի»: Այսպէս, աւելի լաւ կըլլար եթէ հանրօգուտ շինութեանց մինիստրը առաջուընէ խորհած ըլլար իր վերջին մտածածը:

Դատը երէկ տեղի ունեցաւ. վճիռը թողուած է յաջորդ դատավարութեան, եթէ դատարանը պէտք չունենայ նորանոր լուսաբանութեանց: Առայժմ, հետաքրքրական բան չերևիր, թերևս վախճանն ալ կարևորութենէ զուրկ ըլլայ: «Մշակի» թղթակիցը կանխելով կըսէ, թէ ամենալաւ դատավարութիւնը կըլլար բնաւ դատ չունենալ. ատ էր ամենէն պատշաճաւորը Նորատունկեանի դիրքին, ունեցած համբաւին ու, մանաւանդ, տարած յաղթանակին խորհրդարանի մէջ, վերջին մեքենական հնարքներու դէմ:

Այս օրերս քանիցս տարածայնուեցաւ, թէ պաշտօնէ հրաժարած է Նորատունկեան, իր թեկնածուին անունն ալ մէջ տեղ դրուեցաւ «Թանին» և «Իթթիհադի» մէջ, բայց, միևնոյն ատեն, հերքումներն ալ իրարու ետև հասան: Ինչ որ հաւաստի է, սա է, թէ «Թանին» խմբագիրը, իթթիհադեանները անձկանքով կը սպասեն Նորատունկեանի հրաժարականին. այդ շարժումը սկսուած է, սկսուած էր նոյնիսկ Քեամիլ փաշայի վարչապետութեան օրով, երբ լսուեցաւ թէ Նորատունկեան աջ բազուկն է վարչապետին, և շատ գործեր կը տնօրինուին անոր սեփական թելադրութիւններովն ու խորհրդակցութիւնովը: Հիմա պիտի սպասենք տեսնել, թէ մինչև ե՞րբ պիտի տևէ այդ կողմնակի խուլ պայքարը:

Ուրիշ հարց մը, տագնապալից՝ միտքերու համար, 40 զէյթունցիներու հարցն է: Մարաշի զինուորական դատարանը ուզած է դատել զանոնք: Զէյթունցիները, արդէն ծանօթ մեր կառավարական մեքենայութեանց, առաջարկած են դատուիլ քաղաքային դատարանի առջև: Զէյթունը կը պաշարուի, ու այդ Եառաստեր կապատանին լեռներ, ուր ապահովութիւնը, անտարակոյս, կը մնայ իրենց հրացանին ծայրը:

Պատրիարքարանը կը բողոքէ վարչապետին, որ, կըսուի, հրաման տուած է չհետապնդել զէյթունցիները:

Յայտնի է, թէ թիւրքական արդարադատութիւնը, որ վարչութեան ձեռքով հայերուն անմեղութիւնը խոստովանելէ ետքը, կը շարունակէ տակաւին այսօր ալ կախաղանի նոր զոհեր, նոր դատապարտութիւններ աւելցնել կիլիկեան 30,000 զոհերու վրայ, արդէն հետամուտ է անգամ մը զէյթունցի լեռնականները դնել իր բզկտող ճանկերուն տակ: Ու զէյթունցին գիտէ թիւրքական այդ հնարամտութիւնը: Ի՞նչպէս յանձն պիտի առնէ անձնատուր ըլլալ այն դատարանին, որ արիւններու մէջ գործեց արիւնալից, անմեղները պատժեց, ոճրագործները տակաւին ազատ կը պահէ:

Շահէն

...ռսնքներով: «Երկու ժողովներից իւրաքանչիւրը երկրի որևէ մի գործը քննելու և ստուգելու իրաւունք ունի», բայց «ազգային ժողովը լուծված միջոցին՝ սենատի խորհրդակցութիւններն ապարդիւն պիտի մնան. (Նոյնը, եր. 12—13, § 32, 33): Ինչ վերաբերում է թագաւորին, «նա չէ կարող գահի վրա բազմել, բացի այն ժամանակ, երբ, թագադրութիւնից առաջ, ազգային ժողովին ներկայանալով, նոյն ժողովի և սենատի անդամների և մինիստրական մարմնի ներկայութեամբ կանէ սահմանադրութեան հաւատարիմ մնալու երդում». (Նոյնը, եր. 14, §39): Ճիշդ է, Իրանի փադիշահը զերծ է պատասխանատուութիւնից և բոլոր գործերի վերաբերմամբ պատասխանատու են ճանաչվում միայն մինիստրները, սակայն «տէրութեան վերաբերեալ բոլոր ֆէրմանները և հրամանները իրագործելի են միմիայն այն ժամանակ, երբ նրանք կրում են մինիստրի ստորագրութիւնը և միևնոյն մինիստրը նոյնպէս և պատասխանատու է այդ ֆիրմանների և հրովարտակների բովանդակութեան ճշտութեանը». (Նոյնը, եր. 16, § 45):

Կոնստիտուցիան տալիս է ժողովրդին խօսքի, մամուլի, գումարումների ազատութիւն՝ որոշ սահմանափակումներով: Իսկ 1906 թ. սեպտ. 26-ին գումարված ազգային ժողովը կրճատում է պետութեան բիւջէտից աւելորդ ծախսերը, նուազեցնում արքունիքի ծախսերը և որոշում այլ ևս ոչ մի արտաքին փոխառութիւն չանել կամ նոր դաշնագրեր չը ստորագրել առանց ազգային ժողովի գիտութեան և վաւերացման:

Այդ բոլորի հետ միասին պահպանվում են գաւառական քաղաքներում յեղափոխական օրերում ստեղծված անջումանները, որոնք, մէջլիսի գումարումից յետոյ, վերածվում են նահանգական և գաւառական խորհուրդների, ընտրված ժողովրդի քուէով և որոնք «օրինաց սահմանները պահպանելով հանդերձ՝ լիազօր իշխանութիւն ունեն հանրօգուտ բարեփոխումներին վերահսկել (կօնտրօլի ենթարկել)»: Նոյնը, երես 27 § 92): Անջումանները, հանդիսանալով յեղափոխութեան օրերին յեղափոխական ույժերի ղեկավար մարմինները, հէնց սկզբից կանոնաւորել են կենսական մթերքների բաշխման այրող հարցը, մատակարարել են սոված ժողովրդին էժան հաց առատութեամբ, որոշել են տակսաներ մթերքների համար և հէնց այդ պատճառով ժողովրդական մասսաներին այնպէս կապել են իրանց հետ, որ կառավարութեան համար խիստ դժուար էր նրանց հետ կռուել:

Արշ. Ջիլինկիրեան

Թաւրիզ

(Կը շարունակվի)

«ԳԱՐԵՋՐԱՅԻՆ ԿՌԻՒԸ» ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

Նոր հարկերի պատճառով, որոնցից բաղկացած է րէյխստագի ընդունած ֆինանսական րեֆորմը, գարեջրագործները և գարեջրավաճառները ամբողջ Գերմանիայում յայտնեցին, որ նրանք ստիպված կը լինեն բարձրացնել գարեջրի գինը: Այն նշանակութիւնը, որ գարեջրի մի բաժակն ունի գերմանական ժողովրդի մասսաներում, ի հարկէ, փոթորիկ բարձրացրեց ազգային խմիչքի գինը բարձրացնելու փորձը:

Ամբողջ երկրի մէջ բողոքի ժողովներ են կազմվում և բօյկօտ է յայտարարվում այն գարեջրատներին, որոնք հին գնով չեն ծախում գարեջուրը: Այդ շարժումը այնքան լուրջ է, որ շատ տեղերում գարեջրագործները և գարեջրատներ պահողները ստիպված էին նորից իջեցնել սահմանված բարձր գները, այնքան զգալի կերպով ընկել էր գարեջրի գործածութիւնը:

ՕՐԻՆԱԿԵԼԻ ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Ամերիկայի «Կոչնակ» շաբաթաթերթը հաղորդում է, որ ամերիկուհի մի տիկին, Ռըսըլ-Սէյջ անունով, 10 միլիօն դօլլար (20 միլ. րուբլի) նուիրել է 2000 տուն շինելու համար Նիւ-Եօրկի շրջականներում: Այդ նորաշէն տները պէտք է ծախվեն հատը 1200 կամ 1500 դօլլարի, և գնողը պէտք է վճարէ մաս-մաս, շաբաթական 3 դօլլար, և բնակի տան մէջ, մինչև որ ամբողջը վճարելով տան տէրը դառնայ: Ոչ ոքի՝ տները վարձով չը պէտք է տրվեն: Ամեն մի տուն ունենալու է իր պարտէզը, ուր կարելի լինի բանջարեղէն բուսցնել, և բոլոր յարմարութիւնները: Տները պէտք է տրվեն չքաւոր և աշխատաւոր անձանց:

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

Վան, 19 օգոստոսի

Կենտրոնական վարժարանը դեռ չը վերաբացվեց, որովհետև տեսչի անուանումի խնդիրը նոր բարդութիւններ առաջացրեց: Սահմ. ռամկ. կուսակցութեան Կ. Պոլսի ակումբը ուզենալով իր կողմից օժանդակել Վանի կրթական գործին՝ կենտր. վարժարանի տեսչութեան համար առաջարկել էր Գույումջեան ազգանունով մի անձի, որի թոշակադրամի կէսը յանձն էր առել վճարել իր կողմից, իբրև օգնութիւն յիշեալ վարժարանին: Խնամակալութիւնը ընդունեց այս առաջարկը և հեռագրեց, որ նոր տեսուչը շուտով ճանապարհ ընկնի. բայց քաղաք. ժողովը դէմ կացաւ այս որոշումին, առարկելով թէ Գույումջեան ազգանունով ուսուցիչը անծանօթ է. պէտք է նախապէս ծանօթութիւն ստանալ նրա մասին և ապա հրաւիրել գործի. խնամակալութիւնը քաղաք. ժողովի այս վարմունքը իր իրաւասութեան սահմանում ոտնձգութիւն համարելով՝ հրաժարական տուեց, բայց քաղաք. ժողովի վերջին բացատրութիւններից բաւականութիւն ստանալով՝ նորից վերսկսեց իր պաշտօնը:

Լուրջ կասկածներ եղան, որ վէճը կուսակցական հողի վրա կը դրվի և ծաւալ կը գտնի, բայց գոհ ենք, որ դպրոցի շահը, օգուտը յաղթանակեցին և երկու կողմից էլ իրաւախոհութիւն գոյացաւ, որ՝ նոր տեսչի մասին սպասվի պատրիարքարանի պատասխանին, իսկ դպրոցը վերաբացվի առաջիկայ շաբաթից: Թէև այս առիթով կողմնակի աղբիւրներից թռուցիկ յայտարարութիւններ բաց թողվեցին, ուզենալով պայքար ստեղծել կուսակցական հողի վրա, բայց նրանք ժողովրդից սառն անտարբերութեամբ ընդունվեցին: Կենտրոնականը մեր կրթական կարևոր հաստատութիւններից մէկն է և գուրգուրանքի է կարօտ, փոխանակ սին վէճերի: Ուսուցչական խումբը արդէն կազմվել է և փոխ-տեսչի ղեկավարութեամբ բացվում է վարժարանը, մինչև որ լուծում գտնի տեսչական հարցը:

Բացվել են արդէն միւս ծխ. վարժարանները, ինչպէս նաև Երամեան վարժարանը, որ, ինչպէս գիտէք, մասնաւոր վարժարան է, Հ. Երամեանի ղեկավարութեամբ: Այս վարժարանը 32 տարիներից ի վեր գոյութիւն ունենալով՝ ամենից շատ օգուտ տուեց մեր կրթական գործին, հասցնելով բազմաթիւ ընթացաւարտ և կիսաւարտ աշակերտներ: Այս վարժարանի աշակերտներից է Վանի այժեան հայ քաղաքապետ Ս. Թերզիբաշեան, որ վերջերս Թիֆլիսից երթ ու դարձ արաւ իր հիւանդութեան համար Եւրոպա ուղևորվելիս և վերադառնալիս:

Երամեան վարժարանի վերաբացումը կատարվեց մի հանդէսով, ուր Հ. Երամեան կարդաց վարժարանի միամեայ տեղեկագիրը և այդ առիթով մի բանախօսութիւն արեց թիւրքաց սահմանադրութեան վրա, թւելով պատճառները մի տարի առաջվայ խանդավառութեան և նրանից յետոյ մեր կրած յուսախաբութիւնների և կիլիկեան աղէտներին: Վարժարանը շինութիւնից և տարեկան մատակարարութիւնից առաջացրած պարտքեր ունենալով, եգիպտաբնակ Պետրոս Կարապետեան յանձն էր առել փակել այդ պարտքերը, պայմանով որ վարժարանի շէնքը ազգի սեփականութիւն մնայ Երամեան վարժարանի փակվելու պարագայում. այս նպատակով 200 օսմ. ոսկի տուել էր առաջ. 400 ոսկի էլ նախորդ տարի, բացի այս՝ 100 ոսկի էլ անձնական նպաստ արել էր տեսուչ Երամեանին: Այս առատաձեռն նուէրով փակվել են վարժարանի պարտքերը, որ իբրև կօշմար ծանրացել էին բազմարդիւն տեսուչ Երամեանի վրա և խռովել նրա հանգիստը և մինչև իսկ առողջութիւնը:

Վարժարանը հաստատուն հիմքերի վրա դրվելու և յարատևելու համար կարօտ է մի մնայուն ու հաստատ նիւթական աղբիւրի, որը կարող է տալ միայն մի բարերար մարդու կտակը. վասն զի Վասպուրականը իր նիւթական միջոցներով չէ կարող ապրեցնել մի այդպիսի բարձրագոյն վարժարան, որ տարեկան 2—3000 րուբլի բիւջէով աւելի արդիւնք է տուել, քան այն վարժարանները, որոնք կլանում են հարիւր հազարներ, ունեն պրօֆէսսօր ուսուցիչներ, բայց միշտ բոյն են խռովութիւնների: Արժէ որ ռուսահայ բարերարներ ուշք դարձնեն այս վարժարանի վրա և կտակներով ապահովեցնեն նրա յարատև շարունակութիւնն ու ապագան:

Բանտից անպարտ արձակվեց քաղաք. ժողովի նախագահ Նշան Բալճեան, որ երկու ամիս առաջ բանտարկվել էր երկրի խաղաղութիւնը վրդովելու զրպարտութեամբ, իսկ դեռ բանտը մնում են Աղթամարի քարտուղար Յովսէփ Խլղաթեան և մի ուրիշ ընկերը: Նշան Բալճեանից բարոյական խոստում են առել, որ չը բողոքի դատարանի կողմնակալ և անարդար վերաբերմունքի դէմ:

Մտրակ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

Վիճակագրական մանրամասն տեղեկութիւններով չեմ ուզում ծանրաբեռնել ընթերցողի համբերութիւնը. իրականութիւնը չնչին տարբերութեամբ նոյնն է ամեն տեղ. բաւական եմ համարում մի քանի օրինակներով միայն պարզել միտքս:

Մօտ 200 տուն ունեցող Չարխաչ գիւղը, որ պիտի ուսուցչին վարձատրէր 360 րուբլով (?) և մի երրորդ մասը դրսից է ստացել որպէս նպաստ, տարվայ վերջը դեռ պարտ է 100 ր.:

130 տուն ունեցող Ղօշզթան գիւղը, որ 170 րուբլի բիւջէով է բացել իր դպրոցը և 100-ը ստանում է դրսից, այս վերջին գումարը մինչև հոգաբարձութեան ձեռքը հասնելը՝ 20 ր. հալվել է տանուտէրոջ գրպանում, իսկ գիւղացիք ակնածութեամբ լռութիւն են պահպանում: (Գործը կանցնի դատի):

Մօտ 150 տուն ունեցող Ղալաչա գիւղի ուսուցիչը պնդում էր, որ իր ստացած ռոճիկը հէնց այն 100 ր. նպաստն է, որ ստացվել է Բարեգործ. Ընկերութիւնից:

300 տուն ունեցող Աչա-Ջուրը ունի 2 բաժանմունքով մի դպրոց, բայց 100 ր. նպաստ էլ դրսիցն է ստանում:

130 տուն ունեցող Թաթլու գիւղը, որ 335 ր. բիւջէով էր բացել դպրոցը և բոլոր նպաստը դրսից ստացել, ոչ մի աջակցութիւն չուզեց ցոյց տալ իր դպրոցին գոնէ ապագայի համար:

Մօտ 200 տուն ունեցող Ուզունթալա գիւղի բնակիչները դրսից 100 ր. նպաստ խոստացվելուց յետոյ էլ ոչ անցեալ տարի ուսումնարան բացին և ոչ այս տարի են սիրտ անում բանալու:

400 տուն ունեցող գաւառիս ամենամեծ Սև-քար հայ գիւղը, որ ունի միմիայն 60 աշակերտ և 2 բաժանմունք, փոխանակ երկդասեան դպրոցի 2—3 հարիւր աշակերտներով, ուսուցչի 300 րուբլու 140-ը դեռ պարտ է: Այս գիւղը, որ հարիւրաւոր մարդիկ ունի օտարութեան մէջ և հազարներ է աշխատում, դեռ մտքովը չէ էլ անց կացնում երկդասեան կանոնաւոր դպրոց ունենենալու մասին:

2—3—400 տուն ունեցող Բերդ, Ղուլալի, Ղրկի, Կողբ ու Բաշքենդ գիւղերումն էլ վարձքի համար կառավարութիւնն է ռուսաց դպրոցներ պահում:

2—300 տուն ունեցող Կօթի գիւղը ուսումնարան էլ չունի:

Եւ այսպէս, որ գիւղի մասին էլ խօսելու լինենք, միևնոյն տխուր պատկերը կը ստանանք: Իսկ եթէ մանրամասն ստատիստիկան դնելու լինենք հրապարակի վրա, աւելի սոսկալի պատկեր կը ստանանք:

Ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ անմխիթար հանգամանքները, լաւ կանենք փոխանակ օտարազգի լաւատեսների կարծիքներով մխիթարվելու, եթէ քննենք ճիշդ իրականութիւնը և ժողովրդի քանակից դուրս փնտռենք նրա որակը և մեր ուշադրութիւնը դարձնենք այդ խնդրի բարելաւման ու պայծառութեան:

Երանի թէ հայերիս կուլտուրականութեան և ուսումնասիրութեան մասին օտարազգիների լաւատեսութեան մի տասներորդ մասը գոնէ իրականութիւն լինէր, այն ժամանակ մենք էլ բաղդաւոր ազգերից մէկը կը լինէինք:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ, որ ձրի ու պարտադիր ուսումն է այն ամենակարճ ճանապարհը, որով մենք կարող ենք դուրս գալ խաւարից դէպի լոյս, բայց և մեր անհամերաշխութեան պատճառով չը կայ ոչ մի գիւղ, թէկուզ քաղաք, ուր ներկայումս ձրի և պարտադիր լինի դարձած ուսումը:

Եւ ո՞վ կարող է մեղադրել հայ գիւղացուն:

Նա այնքան տգէտ, չկամ ու չարախնդաց է, որ տակաւին ուրիշի տունը քանդելու, խոտի ու հացի դէզը հրդեհելու, գժբաղդացնելու մէջ է որոնում իր երջանկութիւնը: Կարելի՞ է հաւատալ, թէ նա իր կօպէկները կը զոհի իր կաշուից դուրս գտնվող գործերի ու ձեռնարկութիւնների համար:

Շատ անգամ հիացել ենք, երբ ժողովների ժամանակ նկատել ենք ծնողների, որոնք կուսակից են եղել համայնական ույժերով դպրոց պահելուն կամ ձրի ու պարտադիր ուսման, սակայն մեր այդ հիացմունքը յօդս է ցնդվել, երբ տեսել ենք նոյն ծնողներին հակառակ պնդելիս՝ իրանց որդոց հասակն անցնելուց յետոյ: Այնուհետև նման դիպուածներում գիւղացու գաղափարականութեան վրա յուսահատութեամբ նայելով միշտ հասկացել ենք թէ՝ «որտեղ է եղել թաղված շան գլուխը»:

Ի՞նչ եղաւ շուլավէրցոց ձրի ու պարտադիր ուսմամբ օժտված օրինակելի դըպրոցը, որի մասին իր հիացմունքն էր յայտնել Թիֆլիսի նահանգապետը և որով մենք փքվում, հպարտանում էինք:

Այդպէս է միշտ: Հայերիս ոգևորութիւնը քրօնիքական է և չէ հիմնված խոհականութեան ու լուրջ մտածողութեան վրա: «Քամու բերածը քամին կը տանի»—ասում է ժողովրդական առածը. հաստատութեան հիմքը չը պէտք է լինի աւազի վրա, այլ ամուր ապառաժի:

Թողնենք պարտադիր ու ձրի ուսման մասին երազները. մեզ տրված է միայն օտարազգիների ունեցածների մասին ասել, խօսել ու ճառաբանել, բայց մեր կողմից՝ գովելի գործին մօտենալու ոչ մի քայլ, ոչ մի ջանք չանել: Օգտաւէտ՝ բայց զոհ պահանջող գործին մեզ վարժեցնելու համար աւելի զօրեղ խթան (թէ չասեմ մտրակ) է հարկաւոր, քան է մեր գիտակցութիւնը և ճառեբով ծնեցրած յեղյեղուկ ոգևորութիւնը:

Դառնանք մեր արժանեաց յատուկ մեր սովորական ուսումնարաններին, որոնց անունը կայ ամանումը չը կայ:

Այստեղ իմ նպատակս չէ շօշափել այն հարցը, թէ աչքից ու կօնտրօլից հեռու մեր ուսուցիչները ինչ աստիճան բարեխիղճ են գտնվել իրանց գործում: Պարզ է, որ նրանք արած կը լինեն այնքան, որքանի ձեռնհաս են եղել և որքան բարեհաճել են: Ես կուզէի մի քանի խօսք ասել ժողովրդեան բարոյական և նիւթական վերաբերմունքի մասին:

Բարոյական վերաբերմունքը պէտք է արտայայտվի ժողովրդի հետաքրքրութեամբ, սակայն գոնէ մեր ոչ մի գիւղում չենք լսած ծնողական ժողովների մասին, ոչ հրաւիրմամբ և ոչ ինքնաբերաբար. պատճառը տիրող սառնութիւնն ու անտարբերութիւնն է: Չը լսված բացառութիւններ են, եթէ որևէ ծնող հետաքրքրված և դասարան մտած լինի պարապմանց կամ հէնց իր որդու առաջադիմութեան մասին մի գաղափար կազմելու համար, չը նայելով որ նրանց այդ բացասական յատկութիւնը շատ անգամ շեշտված է: Եւ այդպէս՝ անընդունակ ու անպարտաճանաչ ուսուցիչը՝ ամբողջ տարին միայնակ լինելով իր խնամքին յանձնված երեխաների հետ, չէ էլ ենթադրում թէ իրանց խաղաղութիւնը կարող է վրդովվել որևէ հետաքրքրվող կամ այցելող:

Պաշտօնական ժողովներում, ուր անհրաժեշտ է բոլորի ներկայութիւնը, համարեա ոչ մի անգամ օրինական թիւը չէ լրանում և ոչ մի պայման կամ յարուցված խնդիր օրինաւոր համախօսականով չէ ամրապնդվում:

Բարոյական աջակցութեան մէջ այդքան սնանկ ու անտարբեր ժողովրդից նիւթական ծրպիսի աջակցութիւն կարելի է յուսալ:

Չ. ք. Ապրեսեանց

Ղազախ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Թոյլատրվո՞ւմ է արդեօք բազմակնութիւնը հրէական կրօնքով: Այս հարցը շատ յաճախ վիճաբանութիւնների առարկայ է լինում դատարաններում հրէաների կրկնամուսնութեանը վերաբերող գործերի քննութեան ժամանակ:

Օգոստոսի 22-ին այս հարցը քննվեց Օդեսսայի դատաստանական պալատում կովկասցի հրեայ Ս. Նազարովի գործի առիթով, որ մեղադրվում էր կրկնամուսնութեան մէջ, որովհետև մեղադրվողը իրան արդարացնելու համար յենվում է այն բանի վրա, թէ հրէական թալմուդագէտները թոյլատրում են բազմակնութիւնը:

Սիմֆերօպօլի նահանգական դատարանը, ունկնդրելով Սիմֆերօպօլի ռաբբի Պերեցմանի կարծիքին, վճռելի հարցը լուծեց բացասական մտքով և Նազարովին դատապարտեց կրկնամուսնութեան համար 4 ամսով բանտարկութեան:

Դատաստանական պալատը, առաջ քան վճռելն այդ խնդիրը ըստ էութեան, դիմեց ներքին գործերի մինիստրութեանը կից կազմված այլադաւանների գործերի յանձնաժողովի ռաբբիական մասնաժողովին, խնդրելով բացատրել, թէ՝ թոյլատրելի՞ է բազմակնութիւնը լեռնական հրէաների մէջ: Մասնաժողովը բացատրութիւն տուեց այն մտքով, որ աւետարանական և թալմուդական կանոններով բազմակնութիւնը անպայման արգելվում է: Բազմակնութեան արգելքի հրէական օրէնքի բոլոր որոշումները

[illegible] («Օ. Н.»)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ [illegible] ...ռագիրը։

«Թիֆլիս, Նահանգական պարագլուխ Թումանովին.

«Ես Նորին Կայսերական Մեծութիւնից ստացայ այս հեռագիրը.

Յանձնարարում եմ ձեզ յայտնել Թիֆլիսի նահանգի վրաց ազնուականութեան պատգամաւորներին Իմ անկեղծ շնորհակալութիւնը՝ արտայայտված զգացմանց համար։ («К.»)

◆ Արևելեան Կովկասի գրաւման տօնման յոբելեանական օրերը, բացի արդէն նկարագրվածներից, յիշատակելի են նրանով ևս, որ անագին թւով շնորհաւորական հեռագիրներ տեղացին Ռուսաստանից, Կովկասից և Թուրքեստանից կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովի անունով։

Փոխարքան օգ. 25-ին Նորին Կայսերական Մեծութեանը ուղարկած իր հեռագրին բաղդ ունեցաւ ստանալ հետևեալ պատասխանը ամենաողորմած խօսքերով.

«Յանձնարարում եմ ձեզ, կոմս, հաղորդել Կովկասի մեծանուն գրաւողների յաջորդ-զօրքերին Իմ սրտագին շնորհակալութիւնը Ինձ արտայայտված հպատակութեան համար։ Համոզված եմ, որ նրանց մէջ միշտապէս կենդանի են թէ հզօր ոգին, թէ աննման պապերի և հայրերի զինուորական կորովը։

Նոյն հանդէսների առիթով Մեծ Իշխան Միխայիլ Ալեքսանդրովիչը հետևեալ պատասխան-հեռագիրն է տուել՝ Փոխարքայի նրան ուղղած հեռագրին.

Արևելեան Կովկասի գրաւման 50-ամեակի նշանաւոր օրը սրտագին ողջոյն ենք ուղարկում ձեզ, կոմս Իլլարիօն Իվանովիչ, և կովկասեան քաջարի զօրքերին։ Անկեղծօրէն ցաւում եմ, որ այդ օրը անց եմ կացնում հեռու՝ իմ սրտին մօտ Կովկասից։

◆ Երէկ վերադարձաւ իր կատարած ճանապարհորդութիւնից Ախալցխայի գաւառում Ալ. Բալանթար։ Այդ ճանապարհորդութեան մասին մի քանի տեղեկութիւններ կը հաղորդվեն «Մշակի» առաջիկայ համարներից մէկում։

◆ «Зак.» լրագրի խմբագրութիւնը Պարիզից ստացել է հետևեալ հեռագիրը. «Այսօր, կիրակի, տեղական հայ գաղութը հոգեհանգիստ կատարեց հանգուցեալ Մատինեանի յիշատակին։ Ի թիւս ուրիշների՝ ներկայ էին Մանթաշեան, նախկին քաղաքագլուխ Արղութեան, Գօգօբէրիձէ, Գուլիշամբարեան, Եկ. Միքելաձէ, Խարազեան, Թաթուզեան, ձայնաւոր Չրէլաէվ, Լիանոզեան։ Վերջինները հակիրճ ճառով բնորոշեցին հանգուցեալի արդիւնաւոր գործունէութիւնը»։

◆ Ինչպէս լսել է «Зак.» օրաթերթը, շուտով մտադրութիւն կայ Թիֆլիսում գումարել վրաց հրատարակչական և գրավաճառների համագումար։ Համագումարի նախաձեռնութիւնը պատկանում է վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեան վարչութեանը։

◆ Մենք ստացանք Օդեսայից, ռուս խաղողագործների և գինեգործների գինեգործական կայարանի կոմիտէի նախագահ իսկական պետական խորհրդական Վ. Թահիրեանից այդ կոմիտէի տեղեկատու գրքոյկը, որի նպատակն է ծանօթացնել հասարակութեանը այդ կարևոր գիտական-գործնական և մասնագիտական հաստատութեան կոչման հետ։ Կաշխատենք յաջորդ անգամ մի ամփոփ գաղափար տալ այդ կայարանի էութեան մասին։

◆ Լայպցիգի համալսարանի ուսանող Յուսիկ Պօղոսեանը, ինչպէս հաղորդում են մեզ, ուսումնասիրում է օդանաւային տեխնիկան։ Նրան աջողվել է կազմել թռչող մեքենայի մի նոր յատակագիծ, բայց այդ ծրագիրն իրականացնելու համար նա չունի նիւթական անհրաժեշտ միջոցները։ Օդանաւային տեխնիկայով հետաքրքրվող անձինք եթէ կամենան օգնել ուսանողին իր ծրագրի իրականացման համար՝ կարող են դիմել նրան այս հասցէով. Leipzig. Glockenstr. 4 I, Herrn Cand. Chem. Hussik Pogossian.

◆ Թիֆլիսի ոստիկանապետը տեղական ռուս թերթերում տպել է հետևեալ նամակը, ուղղված խմբագրութեան. «Օգոստոսի 27-ին քաղաքային պօստով ես մի անօնիմ անգրագէտ նամակ ստացայ, որի մէջ անյայտ հեղինակները այն առիթով, որ ես լրագիրներով հրատարակեցի մի միլիոնի չափ արքունական փողերի յափշտակութեան մասին, մատնանշելով ինձ իրանց խաբեբայական և կողոպտիչ կազմակերպութեան ոյժը և «իբր թէ» իրանց կատարած տերրօրիստական գործողութիւնները Խարազեանի, Ցեֆէլօվի, Կովալեօվի և Մարտինօվի վերաբերութեամբ, առաջարկում են ինձ անմիջապէս թողնել պաշտօնս, սպառնալով հակառակ դէպքում սպանել, աւելացնելով որ շուտով կը հասնէ իմ և, չը գիտեմ ինչու, ամբողջ «հայրենասիրական ժողովրդի» մահը։

«Չը գիտեմ, այս նամակը յիրաւի կողոպտիչներն են գրել կամ թէ դա մի ներշնված գրութիւն է որևէ պարոններից իրանց անձնական դիտումներով, բայց և այնպէս բոլորին ես հարկաւոր եմ համարում բացարձակօրէն դուրս բերել միամիտ մոլորութիւնից, յայտնելով նրանց որ ամբողջ մի շարք այդ տեսակ սպառնալիքների ներքոյ ես ծառայում եմ համարեա եօթ տարի և ոչ մինը դրանցից ոչ միայն ի հարկէ չը կարողացաւ ազդել իմ պարտականութիւնը խղճութեամբ կատարելու, այլև ոչ մի ազդեցութիւն չարեց վրաս։

«Յայտնում եմ, որ այսուհետև էլ ոչ մի սպառնալիք չի ստիպի ինձ պակասեցնել իմ եռանդս մարդասպանների, կողոպտիչների, դրամաշորթների և այլ յանցաւորների դէմ կռւելու, և ի զուր են այն յոյսերը, թէ այդպիսիները կարող են ինձ հարկադրել թողնել պաշտօնս. ընդհակառակն՝ եթէ ես մտածէի հեռանալ, այդ հանգամանքը սոսկ կը դրդէր ինձ փոխել վճիռս և մնալ։ Գնդապետ Զասիպկին»։

◆ Երէկ բոլոր կրթական հաստատութիւններում ուսումից առաջ կատարվեցին մաղթանքներ։

◆ Թիֆլիսի քաղ. դպրոցների համար նշանակվել են հետևեալ վարժուհիները. հայ դպրոցների համար՝ Գալաչեան, Ղուկասեան, Սահակեան, Սօլօվեան, Տէր-Ստեփանեան և Խօջայեան։ Վրացի դպրոցների համար՝ Վախվախօվա, Մարկօզօվա, Տաբուկաշվիլի, Թաքթաքօվա և Ցինցաձէ։ Ռուս դպրոցների համար՝ Կալիշեվսկայա. մահմեդական դպրոցների համար՝ Էֆենդիեվ։ Աւճալայի դպրոցում դասաւանդելու է տիկ. Վարդանեանը։

◆ Վերջերս կովկասեան-զինուորական դատարանը մահվան դատապարտեց աւազակութեան համար Սուրմավային և Բակրաձէին, իսկ Մայսուրաձէին ութ տարով տաժանակիր աշխատանքների։ Այժմ Փոխարքան բոլորի դատավճիռները փոխել է և որոշել է 4 տարով տաժանակիր աշխատանք։

◆ Մեզ խնդրում են հաղորդել հետևեալը. «Զուգուրէթի ս. Աստուածածին եկեղեցու ծխական-դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտարարում է ի գիտութիւն ծնողների, որ դպրոցի առաջին պատրաստական դասարանում կան ազատ տեղեր։ Խնդիրների ընդունելութիւնը տեղի կունենայ մինչև սեպտեմբերի 5-ը։ Ուսումը կը սկսվի սեպտեմբերի 7-ին»։

◆ Երէկ, սեպտ. 1-ին, Վակէ կոչված քաղաքամասում տեղի ունեցաւ վրաց նոր սեմինարիայի շինութեան օծման հանդէսը։ Օծումը կատարեցին Բագուի Գրիգորիյ եպիսկոպոսը և Իմերէթիայի Գէօրգիյ եպիսկոպոսը։ Հանդիսին ներկայ էին Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատար գեն. Շատիլօվը, սրա օգնականը, նահանգապետը, ազնւականութեան պարագլխի պաշտօնակատարը, քաղաքագլխի պաշտօնակատար Կօկչայեանը և ուրիշ բազմաթիւ անձեր։

◆ Օգոստոս ամսվայ ընթացքում Կ. Հ. Բ. Ընկերութեանը կից բացված ընթերցարանը այցելել են 509 հոգի։

◆ «Зак.» օրաթերթի խմբագիր նշանակվել է նոյն թերթի տնտեսական մասի կառավարիչ Ա. Կանչէլին։

◆ Ռուսաց Մեղուաբուծական Ընկերութեան խորհուրդը խնդրում է մեզ յայտնել հետևեալը. «Այս հոկտեմբեր ամսի 14—23-ին Պետերբուրգում, Միխայլօվսկի մանէժում, Ռուսաց Մեղուաբուծական Ընկերութիւնը կազմակերպում է Մեղուաբուծութեան բաժանմունք հետևեալ ծրագրով. մեղուաբուծութեան արդիւնքները, մեղրից, մոմից և պրօպօլիսից շինված իրեր, մեղուաբուծական պարագաներ, անօթներ մեղրի համար, մեղրատու բոյսեր, մեղուաբուծական տնտեսութիւն, մեղուի բնական պատմութեան գործիքներ, մեղուաբուծական գրականութիւն, մեղրը և մոմը զննելու համար գործիքներ։ Լաւագոյն էքսպօնատների համար կը տրվեն մեդալներ, ինչպէս և նիւթական և դրամական պրէմիաներ։ Բացի դրանից լաւագոյն շէշիկ փեթակների համար կը տրվեն պրէմիաներ Շիմանօվի անուան դրամագլխից»։

◆ Գրիգոր Տէր-Խաչատրեանց անունով մի կոյր Թիւրքահայ (տիգրանակերտցի), ցանկանալով հայրենիք վերադառնալ և չունենալով նիւթական միջոցներ, խնդրում է բարեգործ անձանց օգնել իրան՝ վերադառնալու իր երկիրը, որ ունի կալուածներ, որոնք գրաւված են քիւրդերի կողմից։

◆ Յունիսի 12-ին Բարձրագոյնս հաստատվել է Պետական Խորհրդի և Պետական Դումայի ընդունած Թիֆլիսի ոստիկանութեան ժամանակաւոր կազմը, որը հաստատված է այս տարվայ յուլիսի 1-ից մինչև 1911 թ. յունվ. 1-ը։ Այդ կազմի համար նշանակված են 1 ոստիկանապետ, նրա երկու օգնականներ, գիւանատան կառավարիչ, 5 գործավարներ, սրանց 5 օգնականներ, գանձապահ, բէգիստրատոր, արխիվարիուս, թարգման, 12 պրիստաւներ, սրանց 16 օգնականներ, 12 գործակատարներ, 57 թաղական վերակացուներ, որոնցից 12-ը գլխաւորներ են, 527 քաղաքապահ ոստիկաններ, որոնցից 12-ը գլխաւորներ են, 20 հեծեալ քաղաքապահներ, 30 պահեստի և 48 ոստիկանական ստորին ծառայողներ։ Բոլոր պաշտօնեաների ռոճիկներն աւելացված են։

◆ Շամախու բէալական դպրոցի ուսուցիչ Յ. Բարզամեանը գրում է մեզ հետևեալը. «Քաղաքիս բէալական դպրոցի դիրեկտորի և մի խումբ յարգելի անձանց կողմից յայտնում եմ անկեղծ ու խորին գոհունակութիւն Ասխաբադի վերաբնակիչ մադրասեցի Խաչի Ղահրամանեան Յովսէփեանին, որ սիրայօժար կամքով որոշեց ուսման տալ տեղիս բէալականում 12-ամեայ որբ Արսէն Ջհանգիրեան Սահակեանին, յատկացնելով նրան տարեկան մի 100 ր.։ Առաջին տարվայ 100 րուբլուց 80 ր. արդէն վճարված է 1909/10 թ. ուսման վարձ, իսկ 20 ր. յանձնված է մօրը՝ մանկան պէտքերը հոգալու համար։ Ի դէպ է յիշել, որ բարերար պարոնը իր հայրենի Մադրասա գիւղի դպրոցում ևս կարդացնում է 20-ի չափ չքաւոր երկսեռ մանուկներ, որոնց համար վճարում է թոշակ տարեկան 150 րուբլի»։

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Էդիրնէի (Ադրիանուպօլիս) մէջ գտնվող յունական մի բարեգործական ընկերութիւն յանձնել է տեղական հայոց առաջնորդին 850 ղրուշ՝ Ադանայի կարօտեալ հայերի համար։

◆ Տիգրանակերտի գաւառական ժողովը, առաջնորդական ընտրութիւն կատարելով, առաջնորդ ընտրել է Զաւէն ծ. վ. Տէր-Եղիաեանին, որ այժմ Վանի առաջնորդական տեղապահ է։

◆ Զուիցերիացի հայասէր Լէօպօլ Ֆավր, Ժընևից Պօլիս գնալով, տեսակցութիւն է ունեցել ազգային գործիչների հետ։ Ֆավրը, ինչպէս յայտնի է, կազմել է Զուիցերիայի մէջ մի որբախնամ ընկերութիւն և ամեն տարի պահելով Թիւրքիայի հայաբնակ գաւառները՝ օգնում է խեղճ հայերին։ Նա բացել է որբանոցներ Վանի, Սեբաստիայի, Պարտիզակի մէջ։

◆ Թիւրքաց կառավարութիւնը յայտնել է մի քանի գաւառական առաջնորդների, թէ արգելված է հայ վարժարանների մէջ օտարահպատակ ուսուցիչների պաշտօնավարութիւնը։

◆ Բագուի և մասամբ Թիֆլիսի հայերին իր գործունէութեամբ լաւ ծանօթ է Յարութիւն Շահրիկեանը։ Ինչպէս երևում է Կ. Պօլսի հայ մամուլի մի քանի թերթերից, Շահրիկեանի ազգ. վարմունքը քննութեան առարկայ է դարձել ազգային ժողովի յուլիսի 31-ի նիստում (տես «Հայրենիք», 1 օգոստոս 1909)։ Լինելով ազգային ժողովի երեսփոխան, քաղաքական ժողովի անդամ և պատրիարքարանի գործակատար, ուրեմն անդամ այն օրէնսդրական և գործադիր մարմինների, որոնց նախագահն է պատրիարքը, նա, Շահրիկեանը, մի տեսակ տէրրօր ազդելու և պատրիարքին խոնարհեցնելու համար, բռնել է «Ատոմ» ծածկանունով յօդուածներ գրել «Ազատամարտ» թերթի մէջ, ամբաստանելով Դուրեան պատրիարքին զանազան մեղքերի մէջ, իբրև ոչ շրջահայեաց, իբրև զանազան թերութիւններ ունեցող և այլն։ Արդ, ազգ. ժողովի մէջ երեսփոխաններից ոմանք հարց են առաջարկում, թէ ինչպէս կարելի է, որ Շահրիկեան էֆ. «կընկերանայ պատրիարքին ամեն տեղ, կը գործակցի վարչութեան, որի անդամն է, և կը մեղադրէ պատրիարքը, որ նախագահն է միայն այդ վարչութեան»։

Տարաբաղդաբար, «Հայրենիք» թերթը չէ հաղորդում, թէ ինչ եղաւ այդ հարցի քննութեան արդիւնքը, այլ միայն յայտնում է, թէ երբ տեղի էր ունենում այդ հարցի քննութիւնը, Շահրիկեան (որ բացակայ էր) մտնում է ժողովը, և հէնց որ մտնում է, հարցն ինքն իրան վերջանում է։ Ուրեմն, Կ. Պօլսի հայոց ազգ. երեսփոխանական ժողովը հասել է այնպիսի ստորացման, որ մի Շահրիկեան էֆէնդի կարողանում է այնպիսի դիրք ստանալ, որ ժողովը չէ համարձակվում նրա ներկայութեամբ քննել նրան վերաբերող կամ նրան անախորժ մի հարց...

◆ «Մշակի» № 191-ի մէջ տպված լուրի մէջ Թադէոս էֆ. Պեկեանի թողած կարողութեան մասին մի սխալ է սպրդել։ Հանգուցեալը թողել է ոչ թէ 100, այլ 10,000 ոսկի կարողութիւն։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Ներքին գործերի մինիստրութեան գիւանատան դիրեկտորը շտապողական հարցապնդումներ ուղարկեց արքունական կենտրոնական բոլոր հիմնարկութիւններին՝ պարզելու համար թէ որչափ ցանկալի է, որ կանանց թոյլ տրվի պաշտօնավարել այդ հիմնարկութիւններում։ Միևնոյն ժամանակ առաջարկվում է մինիստրի գիւանատունն ուղարկել մանրամասն տեղեկութիւններ արդէն վերոյիշեալ հիմնարկութիւններում ծառայող կանանց մասին։

◆ Օգոստոսի 28-ին հռչակաւոր ռուս գրող Լ. Ն. Տոլստոյը մտել է իր կեանքի 82-րդ տարին։

◆ Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում են, որ Մ. Մ. Կօվալևսկին ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան լիդէրներից մէկին գրած նամակի մէջ հաղորդեց, որ նա իր թեկնածութիւնը Պետական Դումայի համար չէ դնում Պետերբուրգում և որ նա կանէր այդ միայն այն դէպքում, եթէ ժողովրդական կուսակցութեան աջակցութիւնն ունենար։

◆ Պետերբուրգի համալսարանում եկող տարվանից արգելված է ուսանողներին միաժամանակ 2 ֆակուլտետում լինել։ Այդ կարգադրութիւնը չէ տարածվում այն ուսանողների վրա, որոնք առաջ են մտել 2 ֆակուլտետ։ Այդ կանօնը չէ արգելում ուսանողներին միաժամանակ գրվել զանազան ֆակուլտետների դասախօսութիւններին։

◆ Արտաքին գործերի մինիստրութիւնը եկող տարվայ նախահաշւից հանեց այն 240,000 րուբլին, որ սովորաբար ծախսվում էր արտասահմանեան գործակալների ռոճիկի վրա։ Մտադրութիւն կայ կրճատել քաղաքական ոստիկանութեան գործունէութիւնը։

◆ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը շրջաբերական ուղարկեց բարձրագոյն դպրոցների ռէկտօրներին և դիրեկտօրներին, որի մէջ պնդում է այն բանի վրա, որ ուսանողական ժողովներում չը թոյլատրվի քննութեան առարկայ դարձնել հրէաների տոկոսային նորման։ («Р. В.»)

◆ Մոսկվայի բորսայում տեղեկութիւններ են ստացված բամբակի փառաւոր բերքի մասին Միջին-Ասիայում, մանաւանդ Ֆերգանեան շրջանում։ Սակայն լաւ բերքը առայժմ չէ իջեցնում բամբակի գինը շուկայում։ Դա բացատրվում է նրանով, որ նոր բերքի մօտ մի երրորդը դեռ ևս վաղուց վաճառված էր Մոսկվայի ֆիրմաների վրա համեմատաբար ցածր գներով. այդ պատճառով սարթերը բարձր գին են պահանջում բերքի մնացած մասի համար, որպէսզի էժան ծախված բամբակի գինը կարողանան հանել։ Ամերիկայից ստացված այն տեղեկութիւնն ևս, թէ Տեխասում բամբակի բերքը շատ պակաս էր, նոյնպէս նպաստում է բամբակի գնի բարձրացման։ Սակայն գները կարոշվեն աւելի ուշ, սեպտեմբերի կէսին, երբ կը պարզվեն բերքի հետևանքները Հիւսիսային Ամերիկայի հանրապետութեան ուրիշ նահանգներում։ Յամենայն դէպս մեծ շահ կունենան այն հնատես գործարանատէրերը, որոնք առաջուց պատուէրներ են տուել Ֆերգանայում նոր բերքի համար. օգուտ քաղելով սարթերի դրամական կարիքից, նրանք կարող էին ապագայ բամբակի բերքն առնել ցածր գներով։ («Р. В.»)

◆ Պետերբուրգում կալանաւորվել և Պետրո-Պավլովսկի բանտն է ձգվել թնդանօթային պահեստի մի պաշտօնեայ, Նակօվլէվ, որ զէնք է ծախել պարսիկ յեղափոխականներին։

◆ Պետերբուրգի Բժշկական Ակադեմիայի ճարտարապետական բաժանմունքը ընդունվել են չորս կանայք։

◆ Կ. Պօլսի յունաց պատրիարք Յովակիմ Գ. գրել է ռուսաց սինօդին մի հանդիսաւոր կոնդակ եկեղեցական-ծխական դպրոցի վերականգնման 25-ամեակի առիթով։ Այդ կոնդակի մէջ տիեզերական պատրիարքը (յունաց պատրիարքի տիտղոսն է) իղձեր է անում եկեղ.-ծխ. դպրոցի բարգաւաճման համար, իբրև յուսահատ աղբիւրի քրիստոնէական լուսաւորութեան՝ ժողովրդի մէջ։ Սինօդը շտապեց շնորհակալական ուղերձ ուղարկել պատրիարքին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դօկտոր Մենտոր Բունիաթեան. «Տնտեսական ճգնաժամեր», Միւնխէն, 1908 թ., եր. 188 (գերմաներէն)։

Մեր ձեռքը չէ հասել երիտասարդ հետազօտողի այս աշխատութիւնը, բայց մենք առանձին բաւականութեամբ առաջ ենք բերում ռուս հեղինակաւոր հանդէսի՝ «Вѣст. Финан.-ի» (№ 25) կարծիքը նրա մասին։

Արտասահմանում շատ են երևում հայ համալսարանականների գիտնական աշխատութիւններ, սակայն դրանցից քիչերն են իրանց գանձը ձգում գիտութեան շտեմարանի մէջ։

Մ. Բունիաթեանի գիրքը մի փորձ է ներկայացնում ժողովրդական տնտեսութեան մէջ կատարվող ճգնաժամերի կազմին վերաբերեալ (морфологія) հիմնված պատմական լայն հետազօտութեան վրա։ Պէտք է նկատել, որ ճգնաժամերի պատմութիւնը հեղինակը քննել և պատմել է իր մի ուրիշ աշխատութեան մէջ «Առևտրական ճգնաժամերի պատմութիւնը Անգլիայում 1640—1840 թւերին»։

«Ճգնաժամ» ասելով, հեղինակը հասկանում է «տնտեսական կեանքի օրգանական խանգարումը, որ իր հետ բերում է կայքի և հասոյթի (ДОХОДЪ) կորուստները, կամ արդիւնաբերողների նշանաւոր մասի կատարեալ տնտեսական քայքայումը»։ «Գրախօսականի չափը մեզ թոյլ չէ տալիս աւելի մանրամասնօրէն կանգ առնել հեղինակի եզրակացութիւնների վրա, որոնք էականում թէև ինքնուրոյն չեն, սակայն մեծ մասով աւելի լաւ են մտածված և կարգաւորված։ Հեղինակի արժանաւորութիւնը նա է, որ նա ներկայ աշխատութեան մէջ տալիս է լուրջ և սիստեմաբար գրութեան մէջ տնտեսական ճգնաժամերի բազմակողմանի վերլուծումը, օգտվելով առաւելապէս վիճակագրական մեթոդով»։

Ներկայ գիրքը պիտի յանձնարարել ռուս ընթերցողների ուշադրութեանը իբրև տնտեսական կեանքի ամենախրթին խնդրի տեսականօրէն պարզաբանող մի աջող փորձ։ Մ. Բունիաթեանի գիրքը կարող է ծառայել իբրև լաւ լրացում ճգնաժամերի մասին Լէսկէրի յայտնի հետազօտութեան, որ կայ ռուսերէն թարգմանված։ Պ. Զ.

—

Ալէքսանդրօպոլի Հայոց Սուրբ-Փրկչի ողայոց դպրոցի ուսումնական և տնտեսական տեղեկագիրը 1908—1909 ուսումն. տարվայ համար։

Վերոյիշեալ տեղեկագրի առաջին մասը պարունակում է աւագ-ուսուցիչ՝ Հ. Յովհաննիսեանի զեկուցումը, որ կարդացվել է տարեկան հաշուետուութեան հանդիսին։ Մարդ երբ ծանօթանում է կամ տեղեկութիւններ ստանում մեր ծխական դպրոցների մասին թէ հրապարակ հանված տեղեկագրերից և թէ բանաւոր հաղորդումներից, գալիս է շատ ցաւալի եզրակացութեան։ Մեր ծխական դպրոցների վիճակը ողբալի է։ Ամեն տեղ էլ նոյն գանգատները և ցաւերը։ Գրեթէ ամեն տեղ դպրոցական շէնքերը անյարմար և խարխուլ վիճակի մէջ, դպրոցապատկան կալուածները քայքայված և այդ պատճառով ռակաւ եկամուտ տւող, ծխական տուրքի գանձումը ոչ մի կերպ չէ աջողվում, աշակերտներից շատ-շատերը ուսման վարձ չեն կարողանում վճարել և շատ ապառիկներ են մնում։ Հասարակութիւնն էլ ամենևին չէ հետաքրքրվում մայրենի դպրոցների վիճակով և չէ հոգում նրանց նիւթական ապահովութեան մասին։ Այսպիսի պայմաններում ուսուցչութիւն անելը պէտք է համարել մի տեսակ նահատակութիւն։ Ուսուցիչները կանօնաւոր ռոճիկ չեն ստանում, իսկ ուսուցչական վարձն էլ մի շատ ողորմելի գումար է։ Դասաւանդութեան համար դպրոցը զուրկ է տարրական դասական պիտոյքներից, պարագաներից և այլն և այլն։

Ահա սոյնանման տրտունջներն են լսվում նաև Ալէքսանդրօպոլի Սուրբ-Փրկչի ողայոց դպրոցի աւագ ուսուցչի և հոգաբարձուների կազմած տեղեկագրերից։ Վերոյիշեալ դպրոցը բացի նախապատրաստականներից ունի երեք դասարան, վճռել են բանալ և 4-րդը, և այդպէս շարունակելով հոգաբարձութիւնը մտադիր է վերածել դպրոցը թեմական կենտրօնականի, սակայն դպրոցի դրամական միջոցներն այժմս չեն թոյլ տալիս իրականացնել այդ վերին աստիճանի կարևոր որոշումը մանաւանդ մի այնպիսի հայկական վայրի համար, ինչպիսին է Ալէքսանդրօպոլի վիճակը։ Դպրոցի եկամուտների և ծախքերի տարեկան գումարը պտտում է 10,000-ի շուրջը։ Միմիայն ուսուցիչներին մնում է անցեալ ուսումնական տարվայ համար վճարելի 2413 ր. 14 կ.։ Դպրոցի գլխաւոր հասոյթը ստացվում է ս. Փրկիչ եկեղեցու կրպակների վարձագրնից։ Ուսուցչական խումբը կազմված է միջնակարգ դպրոցներ աւարտած ցէնզաւոր անձերից, իսկ աւագ ուսուցիչն է՝ Հ. Յովհաննիսեան, Գ. ճեմ., Լայպց. առևտր. բարձր. կուրսերի և Լայպց. համալսարանի կանդիդատ փիլիսօփայութեան։

Աշակերտների թիւը 300-ից անցնում է. մեծ մասը արհեստաւորների որդիք են։

Գովելի է ուսուցչական խմբի եռանդը, որով նա նուիրված է դպրոցի շահերին։

Զեկուցումից երևում է, որ մանկավարժական մարմինը արել է այն ամենը, ինչ որ հնարաւոր էր վերոյիշեալ դպրոցի աննախանձելի վիճակի և հակամանկավարժական պայմանների սահմանում։

Կարիք չը կար զեկուցման մէջ շօշափելու չափազանց ընդհանուր խնդիրներ և քննադատական կարծիքներից յետոյ՝ դատավճիռներ կարդալու հասարակական հիմնարկութիւնների հասցէին (հայ ժողովրդի բնաւորութեան բնորոշումը, Կուլտուրական և Հրատարակչական ընկերութիւնների մասին և այլն)։ Կալիաս

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԻՄ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ*)

9. Ես գրել եմ (եր. 26). «Երբ գետը իր ընթացքում պատահում է սեպաձև բարձրութիւնների և նրանց վրայից աղմուկով ու փրփուրով ներքև է թափվում, գոյանում են (և ոչ Ն) ջրվէժներ»։ Սխալ կա՞յ այստեղ, ընթերցո՞ղ։ Բայց խծբծանքի սիրահար քննադատը անպատճառ ուրիշ բան է ու-

*) Տես «Մշակ» № 188.

զում հասկանալ, քան դասագրքի ասածը: Նա ասում է, որ ես իբր «Ջրվէժների շուրջը հասցնում եմ մինչև սեպաձև բարձրութիւնների կատարը»: Կատար բառը չը կայ իմ խօսքերի մէջ. յետոյ պարոնը ուզում է, որ ես ջուրը անպատճառ դէպի վեր հոսել տամ. ծիծաղելի չէ՞. ինչո՞ւ նախադասութիւնը ամբողջապէս և միատեղ առաջ չէք բերում. «սրանց (բարձրութիւնների) վրայից ջուրը թափվում է ներքև». պարզ չէ՞. որտեղից է ներքև թափվում, եթէ ոչ բարձրութիւնից. ասացէք: «Աղմուկով և փրփուրով» բառերով աւելի է պատկերաւոր դառնում ջրվէժի գաղափարը. յանցանք է պատկերաւոր արտայայտութիւնը: Բաց արէք Գրուբերի դասագրքի 41-րդ երեսը (4-րդ տպագրութիւն). նոյնը կը գտնէք դուք այնտեղ:

10. Ես ասել եմ, որ գետի մէջ աւազի և տղմի մի մասը դիզվում է. դրանից գոյանում են կղզիներ: Դիզվել բառի փոխարէն, ասում էք, պիտի գործածել նստել բառը. չեմ վիճում, բառերի ընտրութեան հարց է այդ. բայց մի՞թէ կարիք կար աղմուկ հանել դրա համար և «տարօրինակ երևակայութեան մի օրինակ ևս» անուանել այդ:

11. Երես 31-ում ասված է. «Ծովը երբէք չէ լինում միանգամայն հանդիստ. նոյնիսկ երբ եղանակը հանդարտ է լինում, ծովի մակերևոյթը շարժվում է, իսկ երբ քամի է լինում, ծովի վրա առաջ են գալիս ալիքներ»: Կարծեմ պարզ է այս խօսքերի միտքը. դուք սրա դէմ առարկութիւն չէք բերում, այլ միայն հեգնելով ասում. «Ըստ Աբեղեանի՝ երբ քամի է լինում, այն ժամանակ միայն ծովի վրա առաջ են գալիս ալիքներ»: Էլ երբ, պարո՛ն, ասացէք. ուզում էք ասել՝ ամեն մի վայրկեան ալեկոծվում է ծովը: Ծով տեսել չէ՞ք երբևիցէ:

12. Դուք «առաջ էք խաղում» ռազմօրէն և չէք խղճահարվում գրելու. «Աբեղեանի կարծիքով՝ ամեն տեղ մեր գլխավերևը (ընդգծել էք դուք) տարածվում է օդ»: Եւ կցում էք. «Կեանքիս մէջ այսօրինակ մի կուրիօզի դեռ չեմ հանդիպած»: «Խաթաբալայից» բնաբան վերցնող քննադատ, նոյն թերթի սափակութիւնները խոստովանող, բայց էլ աւելի տափակութիւնների սիրահար պարոն, ինչո՞ւ էք մեռցրել ձեր մէջ մարդկային խիղճը: Առաջարկում եմ հետաքրքիր ընթերցողին բանալ իմ դասագրքի սկզբում դրած վրիպակների ցանկը և կարդալ. «Երես 39, տող 18-րդ տպած է մեր գլխավերևը, պիտի լինի՝ մեր շուրջը և գլխավերևը»: Պարոնը համարձակվում է գիրք քննադատել, անպատասխանատու դարձուածքներ գործածել, «գիտական կուրիօզներից» ճառել, մինչդեռ ինքը առաջին պարտքը զլացել է կատարել—կարդալ գիրքը մի փոքր ուշադրութեամբ: Բաւական չէ՞ այսչափը:

13. Ես բառացի թարգմանել և գրել եմ. «Օդը մի թափանցիկ գազ է». ծանօթութեան մէջ էլ ասված է. «Գազ ասելով հասկանում ենք այնպիսի նիւթեր՝ ինչպէս են օրինակ՝ օդը, գոլորշին» և շարունակել եմ այդ բացատրութիւնը: Դուք մի կողմ էք թողնում այդ շարունակութիւնը և իմ խօսքերը կիսատ բերելով «ապետօրէն» բացագանչում էք sic! Դա ի՞նչ վերաբերմունք է. դուք կարո՞ղ էիք աւելի լաւ բացատրել (երեխաներին), թէ ինչ է օդը. չը լինի՞ թէ կուզէիք Դ. բաժ. երեխաների հետ քիմիա անցնել:

14. Դուք պահանջում էք, որ ես բացատրէի ծովի մակընթացութեան և տեղատուութեան պատճառական օրէնքը: Հետևելով լաւագոյն դասագրքերին՝ ես աւելորդ եմ համարել այդ. երեխաներն անկարող են ըմբռնել այդ օրէնքը: Բայց դուք այդ կէտում ևս բաւականացել էք բացասական դիրք բռնելով: Կուզէի լսել ձեր բացատրութիւնը, որ հասկանալի լինէր երեխաներին:

15. Դուք առաջ էք բերում, մի անգամ ևս, իմ խօսքերը կիսատ. «Երբ օդը պարզ է լինում և անամպ, արեգակի ճառագայթները լուսաւորում են օդը, և մեր գլխի վերև տարածվում է կապոյտ երկնակամարը». դրան էլ կցում էք ձեր խորիմաստ հարցը. «Երկնակամարն ի՞նչ գոյն է ունենում, օրինակ, գիշերները»: Քննադա՛տ, ինչո՞ւ էք միջակէտից յետոյ եկող բառերը միայն առաջ բերում ձեր ցիտատի մէջ. «Ջախջախե՞լ» էք ուզել: Թող ընթերցողը բաց անի դասագրքիս 40-րդ երեսը, որտեղ յիշված ցիտատից առաջ կան հետևեալ բառերը. «Օդի բազմաթիւ շերտեր իրար վրա դարսվելով՝ նրան կապոյտ գոյն են տալիս»: Այստեղ ո՛չ ցերեկվայ և ո՛չ էլ գիշերվայ մասին խօսք կայ: Այս առաջին. երկրորդ՝ մի՞թէ համոզված էք, որ երկնակամարը բոլորովին նոյն գոյնն ունի թէ ցերեկը և թէ գիշերը: Ձեզ համար երևի նոյնն են կապոյտ, մուգ կապոյտ գոյները. դուք խտրութիւն չէք դնում նրբութիւնների մէջ, նրբամի՛տ պարոն: Դուք ընդունում էք երևի 3—4 գոյն և ոչ աւելի:

16. Դուք ասում էք, որ երկրի գնդաձևութեան մասին խօսելիս ես չեմ բերել այն փաստը, թէ ինչպէս արեգակը նախ լուսաւորում է լեռնակատարները և այլն: Շատ լաւ. կարելի էր առաջ բերել այդ փաստը. բայց եղածներն էլ ես բաւական եմ համարել դասագրքի հեղինակների հետ միասին. բայց դրանից՝ ուր կը հասնէր, եթէ բոլոր փաստերն առաջ բերէի. փաստերի մէջ էլ ընտրութիւն անելը մանկավարժական հմտութեան գործ է, դրա մասին չեմ վիճում:

Ես ասել եմ. «Երկրի կորնթարդ լինելն է պատճառը, որ մենք կարողանում ենք տեսնել ցամաքի մակերևոյթի այն մասը միայն, որ գտնվում է հորիզոնի այս կողմը»: Սխալ է այս նախադասութիւնը. փոխանակ հերքելու այս, պարոնը հարց է տալիս. «Ապա ինչպէ՞ս կարող էինք հորիզոնի այն կողմը տեսնել, եթէ երկիրը, ենթադրենք մի բօլէ, այլ ձև ունենար»: Կուզէ՛ք՝ դուք ոչ թէ մի բօլէ, այլ միշտ էլ ընդունեցէք, որ երկիրը տափակ է, ես գործ ունեմ երկրի իսկական ձևի հետ և ըստ այնմ էլ գրել եմ իմ խօսքերը. դուք տուէք ձեր երևելի հարցի պատասխանը:

Արտ. Աբեղեան

(Վերջը միւս անգամ)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կաթոլիկութեան կենտրոնը և եզուիտները.—Գերմանական ներքին քաղաքականութեանը նուիրված մի յօդուածում «National Zeitung» օգոստոսի 26-ից (ն. տ.) իր ընթերցողների ուշադրութիւնն է դարձնում այն հանգամանքի վրա, որ կաթոլիկական կենտրոնը մտադիր է բարձրացնել եզուիտների հարցը և վերացնել տալ նրանց գործիչների համար օրէնքով սահմանված սահմանափակումները:

«Արդէն անցեալ տարիներում,—նկատում է Բեռլինի լրագիրը,—կաթոլիկ կուսակցութիւնը յաճախակի հարց է յարուցել եզուիտներին Գերմանիա թողնելու մասին, բայց այդ փորձերն ամեն անգամ անյաջողութեամբ են վերջացել լիբերալների և նոյնիսկ պահպանողականների դիմադրութեան պատճառով: Երբ վերջինները դաշն կապեցին կաթոլիկ կենտրոնի հետ,—շարունակում է լրագիրը,—իշխան Բիւլօվի ֆինանսական բարենորոգումը պահպանելու նպատակով, մենք խոստովանեցինք երկիւղ յայտնեցինք, որ կաթոլիկ կենտրոնը պահանջ կը դնէ, ի տրիտուր իր ցոյց տուած «հայրենասիրական ծառայութեան», փոխել եզուիտներին վերաբերող օրէնքը: Ներկայումս այդ երկիւղները դարձել են հաւաստ, և մեզ մնում է միայն ընդգծել շարունակ ուժեղացող պահպանողական-կաթոլիկական բէակցիայի ազդեցութիւնը»:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

31 օգոստոսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Խոլերայով հիւանդացան 49, մեռան 13 հոգի. հիւանդ պառկած են 310:

Կիեվի նահանգական ազնուական պարագլուխ օբեր-հօֆմէյստեր իշխան Բէպնինը նշանակվեց Պետական Խորհրդի անդամ:

Իսկական գաղտնի խորհրդական Ցէխանօվսկին նշանակվում է պետական բանկի Պետերբուրգի գրասենեակի վերատեսուչ:

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ: Գիշերս վեց աւազակներ յարձակվեցին Կամինսկու դատակերտի վրա և, չը գտնելով տիրոջը, որ մեկնել էր Լօսկուտովկա կայարանը, գնացին այնտեղ, սպանեցին նրան, վիրաւորեցին նրա կնոջը և յափշտակեցին դրամ, արժէքաւոր թղթեր և մի քանի իրեր:

ՈՒՖԱ: Պետական Դումայի անդամ Կօսօրօտօվի փոխարէն ընտրվեց հողատէր Կօնստանտին Պետրօվիչ Խարիտօնօվը:

ՍՈՖԻԱ: Պլեւնա եկաւ բուլղարական ազատագրական պատերազմի ռումինական վետերանների պատգամաւորութիւնը 50 հոգուց բաղկացած: Երէկ առաւօտեան պատգամաւորութիւնը արտակարգ գնացքով մեկնեց Գրիվիցա, ուր պսակներ դրեց և հոգեհանգիստ կատարել տուեց: Այնտեղ արտասանվել են ճառեր: Վերադառնալով Պլեւնա, պատգամաւորութիւնն այցելեց Սկօբելեվի հողաթումբը, ուր նոյնպէս հոգեհանգիստ կատարել տուեց և ճառեր արտասանվեցին: Ռումինացիներին ամենուրեք ցոյց են տալիս սրտագին ընդունելութիւն: Ժամը 10-ին պատգամաւորութիւնը վերադարձաւ Սօֆիա:

ԳՖՄՄԵԼՄԱՐ: Պրինց Հէնրիխի նախագահութեամբ կազմվեց մի յանձնաժողով օդային ճանապարհորդութիւն կազմակերպելու համար դէպի Հիւսիսային բևեռը: Խումբը գտնվում է Վիլհէլմ կայսրի հովանաւորութեան տակ:

ՎԵՆԵՏԻԿ: Այսօր բարձրացաւ մի օդապարիկ Ադրիական ծովի վրայով անցնելու նպատակով:

ԼԱՊԱԼԻՍ: «Ռեպիւբլիկ» զինուորական օդապարիկը այսօր կէս ժամ փորձնական թռիչք կատարեց, որ միանգամայն աջող անցաւ:

ՖՐԱՆԿՖՈՒՐՏ Մ/վ.: «Ցեպպելին III» 3 ժամ թռիչք կատարեց դէպի Համբուրգ: Թռիչքին մասնակցեց մեծ դուքս Մեկլենբուրգ Շվերինսկին: Գոնդօլներում գտնվում էին նաև 37 հոգի:

ՍՈՖԻԱ: Այսօր առաջին անգամ տեղի ունեցան քաղաքային վարչութեան ընտրութիւնները նոր ընտրողական օրէնքի համաձայն, որ հիմնված է համեմատական սիստեմի վրա: Ընտրութիւնները կատարվեցին 7 վիճակներում: Ամենամեծ թիւ ստացաւ կառավարական կուսակցութիւնը:

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժէքղթերի կուրսերը
1 սեպտեմբերի

1 կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	439 ր.	— կ.
II » » »	325 ր.	50 կ.
III Ազնուակ. բանկ. »	295 ր.	— կ.
4% Պետական րենտա	88 ր.	37½
5% Պետ. Ազնու. բանկ գր. թ.	97 ր.	50 կ.
4½% » » »	88 ր.	75 կ.
4% » » »	84 ր.	— կ.
3½% » » »	79 ր.	— կ.
5% Թիֆլ. հող. բան. վկ.	97 ր.	50 կ.
5½% » » »	88 ր.	75 կ.
4% » » »	84 ր.	50 կ.
5% Ներքին փոխառ. 1905 թ. I հրատ.	100 ր.	25 կ.
5% » II հրատ.	100 ր.	25 կ.
5% Արտաք. » 1906 »	100 ր.	37½
5% » » 1908 »	100 ր.	25 կ.
4% Պետական գանձար.	100 ր.	— կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լոնդոն 10 ֆ. ստեր.	94 ր.	25 կ.
Բեռլին 100 մարկ	44 ր.	50 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր.	65 կ.
Թուրքիզ 100 ղրան	18 ր.	20 կ.
Կ. Պոլիս 1 լիրա	8 ր.	69 կ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒԴԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Ն. Վ. ԱԼԲՐԵԽՏ—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.:
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Յ. Մ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ—ատամնաբոյժ—8½—11½ ժ., պլոմբներ և արհեստական ատամներ:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐԱԾՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ
Ընդունվում են քաղաքային 4-դասեան ընթացաւարտները առանց քննութեան 4-րդ դասարանի համար: Տարեկան վճարը 80 ր.: Ընդունելութիւնները շարունակվում են: Ժամ. հասցէն՝ 1-ая Тумановская, № 13.
895. 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ
Վաճառվում են
Երգեցողութիւն ս. պատարագի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ փոխադրեալ և դաշնագրեալ յերիս ի չորից ձայնս ի ձեռն Մ. ԵԿՄԱԼԵԱՆԻ, գինն է 8 ր.:
(Alto) երգեցողութիւն ս. պատարագի վասն քառաձայն խառն խմբի (ի զգեստաւորելն քահանայի), գ. 1 ր. 50 կ.:
(Basso) երգեցողութիւն ս. պատ. վասն եռաձայն արական խմբի (ի զգեստաւորելն քահանայի), գ. 2 ր.:
(Soprano) երգեցողութիւն ս. պատ վասն քառ. խառն խմբի (ի զգեստ. քահ.), 1 ր. 50 կ.:
(Tenore) երգեցող. ս. պատ. վասն եռաձ. արական խմբի (ի զգեստ. քահ.), 2 ր.:
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. 854 (չ.) 10—2

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
ԼԵՒՈՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ
ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
Հրատարակ. «Գուտենբերգ» գրախանութի.
Ա. Բնական մաս.—Չորրորդ և մասամբ երրորդ տարվայ դասընթացք.—Բնական աշխարհագրութիւն: Ռուսաստան: Կովկաս: Առաջաւոր Ասիա: Փոքր Ասիա: Հայաստան և Պարսկաստան: Աշխարհագրական զրոյցներ: 85 մեծ. նկարով և համաձայն հայոց դպրոցների ծրագրի:
Գինը՝ 60 կոպ.
Բ. մաս.—5-րդ տարվայ դասընթացք: (Ասիա, Աֆրիկա, Ամերիկա և Աւստրալիա):
Գինը՝ 65 կոպ.
Գ. մաս.—6-րդ տարվայ դասընթացք: (Եւրոպա):
Գինը՝ 50 կոպ.
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ» գրախանութին:
Գումարով գնողներին զեղջ:
(օ. մ.) 872. 3—2

Թիֆլիսի Ս. Սարգսի եկեղեց.-ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնն որոշել է բանալ առաջին բաժանմունք, եթէ թոշակ վճարող աշակերտ-աշակերտուհիների թիւն այդ բաժանմունքում կը հասնի քառասունի տարեկան տաս ռուբլի վճարով: Կայ մի քանի տեղ երրորդ բաժանմունքում:
Ցանկացողները թող դիմեն մինչև սեպտ. 10-ը, առ. ժ. 8 և կէսից մինչև ժամը 1-ը, դպրոցիս աւագ-ուսուցիչ Յ. Աղաբաբին:
Հոգաբարձութիւն

Նոր լոյս տեսաւ
Յ. ՏԷՐ-ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ
Հարտմաճ-Թուզանի
«Իրաշրջանների վերածված թուաբանական խնդիրների ժողովածուների Դ. տարվայ դասընթացքը» . . . 35 կ.
Նոյնի Գ. տ. . . . . . . 30 կ.
Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառանոցներին:
(Կ.Հ.ու.) 885. 5—2

Ռ. ԽԱՆ-ԱԶԱՏԻ և Գ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
Նախապատմական մարդը
և
Հայկական առասպելներ
Գինն է 50 կ.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
Գինն է 75 կ.
Պատկերազարդ դասագրքերը 3-րդ և 4-րդ բաժանմունքների, ինչպէս նաև ժողովրդական ընթերցանութեան համար, վաճառվում են «Գուտտենբերգ», «Կենտրոնական» և «Փարոս» գրավաճառանոցներում:
805. (օ. մ.) 10—6

Դերբենտի հայոց դպրոցի համար հարկաւոր է
ՈՒՍՈՒՑԻՉ
շաբաթական 25 դաս, 550 ռուբ. ռոճիկով: աւանդելու է հայոց լեզու, թուաբանութիւն, բնագիտութիւն, աշխարհագրութիւն և երգ: Դիմել դպրոցի աւագ-ուսուցչին՝
Ռուբէն Տէր-Գրիգորեանին
(ա.օ.) 892 2—1

Լոյս տեսաւ
Ե. Թաւարքէլեանցի
ՀԱՅՐԵՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ
Գ. և մասամբ Դ. տարիների համար.
Գինն է 50 կ.: Դիմել Թիֆլիսի գրավաճառներին և կազմողին՝ Միքայէլեան փ. № 8.
(օ. մ.) 880. 5—2

ԾԱԽՎՈՒՄ Է
ՇՈՒՇՈՒ ԳԱՒԱՌՈՒՄ ՄԻ ՀՈՂԱԲԱԺԻՆ
որ բաղկացած է 100 դեսեատինի չափ և որի սահմաններում գտնվում են Շոշեր գիւղը, վարելահող, այգիներ և անտառ:
ՁԵՌՆՏՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Դիմել՝ Թիֆլիս, ԷԿՕՆՕՄԻԱ ապարանին:
ա. օ. 840. 10—8

„ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑ“ Վառնայի «Իրաւունք» թերթի տպարանից լոյս տեսաւ Արփիար Արփիարեանի (Հայկակ) գրական արտադրութեանց գլուխ գործոցը նկատված «ԿԱՐՄԻՐ ԺԱՄՈՒՑԸ», մի երկ, որ իրական պատկերացումն է թիւրքահայ կեանքի: Գինն է 50 կ.: Դիմել՝ Journal «Iravounk», Varna (Bulgarie).
893. (չ.) 3—1

Ժողովրդական Լուսաւորութեան Մինիստրութեան իրաւասութեան տակ.
Պետերբուրգի Կայսերական Գեղարուեստական Ճեմարանի վկայագրով
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ
ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
(Чавчавадзевская № 20)
ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻ ԱՆՁԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
(Երրորդ տարեշրջան)
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՍԵՊՏ. 15-ԻՑ ՄԱՅԻՍԻ 15-Ը ԱՄԵՆ ՕՐ ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ 5—7 Ժ.
Աւանդվելիք առարկաներն են՝ նկարչութիւն, գծագրութիւն, գեղագրութիւն (հայ և օտար լեզուներով), ձեռարուեստ, փորագրութիւն (փայտի և պղնձի վրա), քանդակագործութիւն, երկրաչափական ձևագծութիւն, հեռանկար (պերսպեկտիվ), գոյների և ստուերների տեսութիւն:
ԲՈԼՈՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԵՆ
ԱՒԱՐՏՈՂՆԵՐԸ ՍՏԱՆՈՒՄ ԵՆ ԱՏՏԵՍՏԱՏՆԵՐ
Տարեկան վճարն է 40 ր. կամ ամսակ. 5 ր., դպրոցականների համար 25 ր. և 3 ր.: Ցանկալի ցանկացողները թող բարեհաճեն յայտնել այդ մասին կուրսերի հիմնադրին, որից և կարելի է ստանալ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ. անձնական տեսակցութեան համար ամեն օր առաւ. 9—11: Օտար քաղաքներից դիմել՝ Тифлисъ. почт. ящ. 133. 771. (Ե. Չ.) 5—4

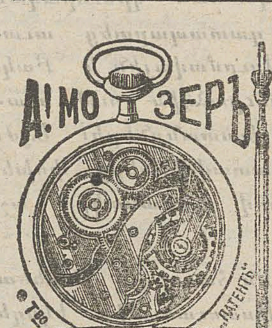

Ա. ՄՕԶԷՐ
Ժամացոյցների խոշոր ֆաբրիկանտ, աշխարհիս յայտնի Ա. Մօզէրը իր ֆաբրիկայից բաց չէ թողնում չը ստուգված ժամացոյցներ: Ա. ՄՕԶԷՐԸ ծառայում է իբրև ամենալաւ երաշխաւորութիւն ժամաց. յատկութեան, ամրութեան և ճշգութեան: Ա. ՄՕԶԷՐԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ, սև պողպ., ռդամարդկ., բաց, շատ տափակ (արծաթի ռուբլու չափ), ֆանտաստ. ցիֆերբլ., լարելը առանց բանալիի, րէմօնտուարը 15 քարի վրա, ձևը նոր տեսակի, շղթա—12 ռուբլու փոխար. ՄԻԱՅՆ 3 ր. 25 կ., 2 հատը 6 ռուբ.: Կանանց ժամ., բաց՝ 3 ր.: Ճանապարհածախսը 1—4 հատի համար 40 կ., Սիբիր 75 կ.: Պատուէրները կատարվում են վերադիր վճ. և առանց կանխավճ.: Շքեղ շղթաներ, նորաձև ոսկուց, բրէլօկով—հատը 75 կ. և 1 ր. 50 կ., երկարը՝ 2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.: Հասցէն՝ Т—во „Патентъ“, Св. Креста № 48 Отдѣл. 23. Նախազգուշութիւն.—Պ. պ. գնողների ուշադրութիւնն ենք դարձնում, որ մօզէրեան իսկական ժամացոյցներն են «Ա. ՄՕԶԷՐ»:
(5, 19, սեպ. 2) (В. 43977) 691. 3—3

ԹՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ
Մոսկվայի քաղաքային դպրոցների ուսուցիչների
Փոխադրեց և յարմարեցրեց հայոց դպրոցների ծրագիրներին
ԱՐՇԱԿ ՍՊԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Առաջին տարի		գինն է 12 կ.
Ա. պրակ (I և II տարի միասին) չորրորդ եժանացրած տպագ.		25 կ.
Բ. պրակ (III տարի) երրորդ տպագրութիւն		30 կ.
Գ. պրակ (IV տարի) երկրորդ տպագրութիւն		30 կ.
Դ. պրակ (V տարի)	Ըստ Շապօշնիկօվի և Վալցօվի	40 կ.
Ե. պրակ (VI տարի)		50 կ.
Ձեռնարկ Թուաբանութեան		50 կ.

Սոյն բոլոր ժողովածները ընդունված և գործադրվում են մեր գրեթէ բոլոր միջնակարգ հոգևոր և ծխական դպրոցներում:
Գումարով գնողներին 20% զեղջ:
Պատրաստվում է տպագրութեան համար. «Թուաբանութեան դասաւանդումն Ա. և Բ. տարում—մեթօդական ցուցմունքներ ուսուցիչների համար»:
Դիմել Թիֆլիսի «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրախանութին (Тифлисъ, книж. магазинъ „ГУТТЕНБЕРГЪ“). կամ փոխադրողին՝ Тифлисъ, Абасъ-Абадская площадь.
(Կ. Չ. ու.) 829. 10—5

Առևտրի և արդիւնաբերութեան մինիստր. տնօրինութեան ներքոյ գտնվող
Տ. Մ. ՓԻԼՈՅԵԱՆԻ
Առևտրական Գիտութիւնների Կուրսեր
(Թիֆլիս, Միքայէլեան պրօսպ. տուն № 24/4)
Տալիս են երկսեռ անձերին մասնագիտական առևտրական կրթութիւն: Դասընթացքն աւարտողներին տրվում են ատտեստատներ: Առարկաներն են. 1) Հաշուապահութիւն (պարզ, իտալ., գերմ., ֆրանս., ամերիկական, բանկային և գործարանական), 2) Առևտրական թուաբանութիւն, 3) Քաղաքատնտեսութիւն, 4) Օրէնսգիտութիւն (առևտրական իրաւունք, մուրհակի կանոնադրութիւն), 5) Առևտրական թղթակցութիւն, 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա, 7) Վայելչագրութիւն, արագագրութիւն (ամենաստ ձեռքի ուղղումը): Առարկաներն ուսուցանվում են Արևմտեան Եւրոպայի առևտրական ակադեմիաների ծրագրով: Ամբողջ տարվայ վճարն է 60 ր.:
Գրելու մեքենայի վրա գրելու դասեր:
→ ՕՏԱՐ ԼԵԶՈՒՆԵՐ ←
Զբաղմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ին: Խնդիրների ընդունելութիւնը սեպտեմբերի 1-ից ամեն օր ժ. 10—12 և 4—7.
Համառօտ ծրագիրը և կանոնները ձրիաբար տրվում և ուղարկվում են կուրսերի շէնքում:
Կուրսերի հիմնադիր՝ առևտր. գիտութեան կանդիդատ
Տ. ՓԻԼՈՅԵԱՆ
(օ.մ.) 774. 20—8

Электропечатня Ав. Мугдусіакопова съ С-ми. Большая Ванкская № 3.